

**İKTİSAT ANABİLİM DALI
TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN
SORUNLARININ ET FİYATLARINA YANSIMASI KARS
ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ERCÜMENT CİMŞİT
Tez Danışmanı
Dr. Öğr.Üyesi LEVENT ÖZŞAHİN
KARS – 2020**

T.C.

**KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN
SORUNLARININ ET FİYATLARINA YANSIMASI
KARS ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERCÜMENT CİMŞİT

Danışman ve Jüri Üyeleri

Dr. Öğr.Üyesi LEVENT ÖZŞAHİN

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Cem ÖZKURT

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah TOPÇUOĞLU

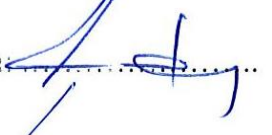
KARS – 2020

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

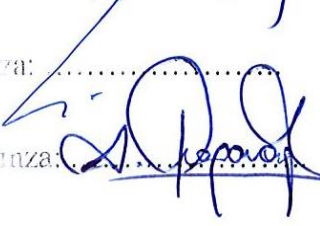
Ercüment CİMŞİT tarafından hazırlanan “**Türkiye’de Hayvancılık Sektörünün Sorunlarının Et Fiyatlarına Yansıması Kars Örneği**” başlıklı bu çalışma, **16/01/2020** tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **İktisat Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi** olarak **oy birliğiyle kabul** edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

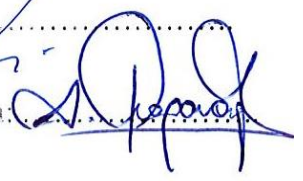
Başkan : Dr.Öğr.Üyesi Levent ÖZŞAHİN

İmza:

Üye : Dr.Öğr.Üyesi İsmail Cem ÖZKURT

İmza:

Üye : Dr.Öğr. Üyesi Abdullah TOPÇUOĞLU

İmza:

ONAY

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Yaşar KOP

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “**Türkiye’de Hayvancılık Sektörünün Sorunlarının Et Fiyatlarına Yansıması Kars Örneği**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Scientific Ethic Statement

I declare that I complied with the rules of academic and scientific ethics from the proposal stage to the process of completion of the study titled “**Livestock Sector Not Issue Price of Reflection in Turkey Kars Example**” as a Master Thesis I prepared, that I obtained all information in term Project with the framework of scientific ethics and traditions, that I showed sources to the each quotation I made directly or indirectly in this study I prepared as a term Project in accordance with the writing rules and works which I used have been shown in the bibliography.

31 / 01 / 2019

Ercüment CİMŞİT

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
GRAFİKLER LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE HAYVAN VARLIĞI, HAYVANSAL ÜRETİM VE VERİMLİLİK

1.1. Dünyada Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık.....	7
1.1.1. Dünyada Kişi Başı Dana Eti Tüketimi	11
1.1.2. Avrupa Birliği Ülkelerinde 2019 yılı Et Fiyatları (Kg-Euro).....	11
1.1.3. Dünyada Yapılan Hayvan Islah Çalışmaları	12
1.1.4. Dünyada Kullanılan Büyükbaş Etçil En Verimli Irklar	13
1.1.4.1. Belçika Mavisi	14
1.1.4.2. Angus.....	14
1.1.4.3. Brahman.....	14
1.1.4.4. Brangus.....	15
1.1.4.5. Charolais (Şarole).....	15
1.1.4.6. Limousine	15
1.1.4.7. Shorthorn	15
1.1.4.8. Piedmontosa	15
1.1.5. Dünyada Kullanılan Küçükbaş Etçil En Verimli Irklar	16
1.1.5.1. Suffolk	16
1.1.5.2. Dorper.....	16
1.1.5.3. Alman Siyah Başlı.....	16
1.1.5.4. Corriedale	17
1.1.5.5. Columbia	17
1.1.5.6. Romanov Koyunu	17

1.2. Hayvancılık Sektörünün Türkiye Ekonomisi'ndeki Yeri ve Önemi	17
1.3. Türkiye'de Hayvancılık Sektörünün Mevcut Durumu	18
1.3.1. Türkiye'de Büyükbaş Hayvancılık	22
1.3.2. Türkiye'de Küçükbaş Hayvancılık	26
1.3.3. Türkiye'de Kanatlı Hayvancılık	28
1.4. Türkiye'deki Kırmızı Et Açığı.....	29
1.5. Türkiye de Kırmızı Et İthalatı ve Etkileri	29

İKİNCİ BÖLÜM

KARS'TA HAYVAN VARLIĞI, HAYVANSAL ÜRETİM VE VERİMLİLİK

2.1. Kars'ta Hayvancılık Sektörünün Mevcut Durumu.....	34
2.1.1. Kars'ta Büyükbaş Hayvancılık.....	35
2.1.2. Kars'ta Küçükbaş Hayvancılık.....	38
2.1.3. Kars'ta Kanatlı Hayvan yetiştiriciliği	41
2.1.4. Kars'ta Kırmızı Et Sektörünün Önündeki Sorunlar.....	43
2.1.5. Kars İlinde Hayvancılığa Devlet Kurumları Destekleri	45
2.1.6. Kars İlinde Kırmızı Et Fiyatları	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARININ ET FİYATLARINA YANSIMASI; KARS İLİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

3.1. Literatür Taraması.....	47
3.2. Araştırmanın Metodolojisi.....	48
3.2.1. Araştırmanın Amacı	48
3.2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları	48
3.2.3. Araştırmanın Evren ve Örneklem Süreci	49
3.2.4. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Teknikleri	49
3.3. Araştırma Verilerinin Analizi ve Değerlendirilmesi.....	49
3.3.1.Frekans Yüzdelik (%) Tabloları	50
3.3.2. Katılımcıların Demografik Özellikleri	50
3.3.3. Bölgede Hayvancılıkta Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Başlığındaki Sorular	54

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	70
KAYNAKÇA.....	78
EKLER.....	83
ÖZGEÇMİŞ	89

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARININ ET
FİYATLARINA YANSIMASI KARS ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ercüment Cimsit
Dr. Öğr. Üyesi Levent ÖZŞAHİN
2020 – VIII + 89

ÖZET

Bu çalışma, Kars'ta et fiyatlarını etkileyen etmenleri ve et fiyatlarının yüksekliğinin nedenlerini açıklayabilmek ve çözüm önerileri sunmak amacıyla ortaya koyulmuştur. Yüksek lisans projesi olarak hazırlanan bu çalışmanın konusu, Kars ilindeki hayvancılık sektörünün yapısı, bölge ekonomisindeki yeri ve önemi incelenerek et fiyatlarının düşürülmesi için yapılabileceklerden oluşmaktadır.

Bu çalışma Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Başkan'lığı bünyesinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türkiye'de ve Kars'ta hayvancılık sektörünün genel yapısı ile ilgili bilgiler verilmektedir. Sonraki bölümlerde Türkiye ve Kars İlinde et üretimi ve tüketimi, hayvancılığa dayalı endüstriyel üretim, besicilik, hayvancılık için yapılan tarım ürünleri ve et ithalatının fiyatlara etkisi ele alınmıştır. Son olarak yapılan anket sonucundan elde edilen veriler analiz edilerek bölgenin karşı karşıya olduğu sorunlar ve bölgede hayvancılık sektörünün gelişimi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Besicilik, Et ithalatı, Et Üretimi ve Tüketimi, Hayvancılık Sektörü, Kars

Kafkas University
Institute of Social Sciences
Department of Economics
Livestock Sector Not Issue Price of Reflection in Turkey Kars Example
Ercüment Cimşit
Assist Prof. Dr. Levent ÖZŞAHİN
2020 – VIII + 89

ABSTRACT

This study has been put forward in order to explain the factors affecting meat prices in Kars and the reasons of high meat prices and to offer solutions. The subject of this study, which is prepared as a master's project, consists of what can be done to reduce meat prices by examining the structure of the livestock sector in Kars, its place in the regional economy and its importance.

This study was carried out under the chairmanship of the Department of Economics, Institute of Social Sciences, Kafkas University.

The study consists of three main sections. The first section provides information about the overall structure of the livestock sector in Turkey and Kars. Next chapter in Turkey and Kars in meat production and consumption, industrial production based on animal husbandry, livestock, the impact on prices of agricultural products made for livestock and meat imports are handled. The data obtained from the survey results were analyzed and suggestions were made for the problems faced by the region and for the development of the livestock sector in the region.

Keywords : Livestock, Meat import, Meat Production and Consumption, Livestock Sector, Kars

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Gerek tez çalışmamda gerekse eğitim hayatımda, bilgi birikimi ve deneyimi ile her zaman bana yardımcı olan danışmanım Dr.Ögr.Üyesi Levent ÖZŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Akademik hayatımın ilk günlerinden beri kişisel gelişimime katkı sağlayan Prof.Dr. Adem ÜZÜMCÜ, Doç.Dr. Deniz ÖZYAKIŞIR ve Dr.Ögr.Üyesi İsmail Cem ÖZKURT'a çok teşekkür ederim.

Lisans eğitimim boyunca deneyimi ve bilgisiyle bana katkı sağlayan Prof.Dr. Bülent GÜLOĞLU'na Yüksek lisans eğitimim boyunca yanımda olan, beni her zaman destekleyen Ömer BASUT'a teşekkür ederim.

Tez Çalışmama yardımcı olan Değerli Kars Halkına, Serka, Kars Tarım İl Müdürlüğü ve Tüik çalışanlarına ayrıca teşekkürü borç bilirim.

Araştırmalarını benimle paylaşmaktan çekinmeyen hocam Doç.Dr. Erol AYDIN'a teşekkür ederim.

Tez çalışmam süresinde beni her zaman teşvik eden sevgili eşim Saliha Gül CİMŞİT'e teşekkür ederim.

Kafkas Üniversitesi İktisat Anabilim dalında katkı sağlamış bütün hocalarıma ve bölüm çalışanlarına teşekkür ederim.

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	:Avrupa Birliği
ESK	: Et ve Süt Kurumu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EBK	: Et ve Balık Kurumu
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
HAYGEM	: Hayvancılık Genel Müdürlüğü
SERKA	: Serhat Kalkınma Ajansı
TKDK	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TİGEM	: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
ZMO	: Ziraat Mühendisleri Odası

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 2018 Yılı En Fazla Sığır Eti İhraç Eden Ülkeler	5
Tablo 2: Dünya Mısır Üretimi (2018).....	6
Tablo 3: Dünya Soya Üretimi (2018)	6
Tablo 4: Yıllık Sığır Eti Fiyatları, 2004-2018 (\$/TON).....	7
Tablo 5: Dünyadaki Toplam Büyük Baş ve Küçük Baş Hayvan Sayısı (Milyon Baş)	8
Tablo 6: AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Büyükbaş Et Üretimi (Bin Ton).....	9
Tablo 7: AB Ülkelerinde Küçükbaş Et Üretimi (Bin Ton)	10
Tablo 8: Dünyadaki Kişi başı Dana Eti Tüketimi.....	11
Tablo 9: Türkiye’de Hayvan Varlığı (2002 - 2018)	20
Tablo 10: Türkiye Sığır Varlığının 2005-2018 Yılları Arasındaki İrk Değişimi	23
Tablo 11: Türkiye’de yetiştirilen başlıca sığır ırkları	24
Tablo 12: Türkiye’de 2002-2017 Kesilen Sığır Sayısı ve Et Üretimi	25
Tablo 13: Türkiye Küçükbaş Hayvan Varlığının 2005-2017 Türlerine Göre Dağılımı	27
Tablo 14: Türkiye’de Toplam Kesilen Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Et Üretimi (2005-2017)	28
Tablo 15: Türkiye Kişi Başına Kanatlı Eti (kg) Tüketimi	29
Tablo 16: 2018 yılı Canlı Hayvan İthalatı.....	31
Tablo 17: Küçükbaş Hayvan İthalatı (2018)	32
Tablo 18: Türkiye’deki İşletmelerin Büyüklüğü, İşletme Sayıları ve İşletmelerin Hayvan Sayısı	32
Tablo 19: Kars Sığır Varlığının 2008-2017 Yılları Arasındaki İrk Değişimi	35
Tablo 20: Kars yıllar itibari ile Büyükbaş et üretimi 2001-2009	37
Tablo 21: Türkiye ve Kars’ta Küçükbaş Hayvan Varlığının Yıllar İtibariyle Değişimi, ...	39
Tablo 22: Yıllar İtibariyle Küçükbaş Hayvan Et Üretim Miktarı (ton) 2001-2009...	39
Kaynak : (SERKA, 2019)	41
Tablo 23: Türkiye ve Kars İlinde Kanatlı Hayvan Sayıları.....	42
Tablo 24: Türkiye’de ve Kars ilinde tavuk sayısı	42
Tablo 25: Türkiye de İllerin Kaz Sayıları (2018)	43

Tablo 26: Yıllık Ortalama Besi Yemi Fiyatları (TL / Ton).....	45
Tablo 27: Kırmızı Et Fiyatlarına Yönelik Literatür Taraması.....	48
Tablo 28: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	50
Tablo 29: Katılımcıların İşletme ve Gelir Özelliklerine Göre Dağılımı	52
Tablo 30: Çoban İhtiyacı sorusuna konusundaki düşünceleri Sürü yöneticisi (Çoban) bulunamaması.....	54
Tablo 31: Hayvanların kötü barınaklara saklandığını düşünüyor musunuz?, Hayvanlara kışın iyi yem verilmediğini düşünüyor musunuz?	54
Tablo 32: Meraların altyapısına ilişkin sorunlar	55
Tablo 33: Hayvansal ürünlerin katma değerinin düşük olması	55
Tablo 34: Hayvancılığın geleneksel yöntemlerle hayvancılığın yapılması	56
Tablo 35: Bölgeye uygun ırk ıslahı çalışması yapılmaması.....	56
Tablo 36: Satış ve pazarlama olanaklarının kısıtlılığı.....	57
Tablo 37: Meraların aşırı kullanımı (fazla otlama).....	57
Tablo 38: Hayvansal Üretim için Finansman Eksikliği	58
Tablo 39: Üreticilerin genel finansman ve maddi durumları	58
Tablo 40: Uygun teknoloji ve yeterli hijyene sahip olmayan işletmeler	59
Tablo 41: Düşük verimli yerli ırkların mevcudu	59
Tablo 42: Yem girdi maliyetleri ile et fiyatları arasında dengesizlik var	60
Tablo 43: Hayvan hastalıklarıyla mücadelenin yetersiz oluşu	61
Tablo 44: Yetiştiricilerin hayvanlardan daha fazla verim alması için eğitim almaları gerekir	61
Tablo 45: Yapacak başka işim olmadığı için hayvancılığa devam etmek zorundayım	62
Tablo 46: Hayvancılığın ekonomik getirisi yüksektir.....	62
Tablo 47: Hibe ve destekleme başvuru koşulları kolaylaştırılmalıdır	63
Tablo 48: Bölgenin şartlarına uygun destekler / hibeler verilmelidir	63
Tablo 49: Hayvan ağıllarının koşulları yeterli midir	64
Tablo 50: Modern Hayvancılık Çiftliklerinin kurulması özendirilmeli midir?	64
Tablo 51: Hayvancılık faaliyetlerinin gelişmesi için (Bakım, ilaçlama, kesimhane) olması gerekli midir?	65

Tablo 52: Devlet bölgeye kesimhaneler açmalı, özel sektör kesimhanelerini teşvik etmelidir	65
Tablo 53: Kooperatifler ve birliklerin örgütlenmeleri teşvik edilmeli mevcut kurumların kapasiteleri teknik ve idari artırılmalıdır.....	66
Tablo 54: Hayvancılık sektöründe en büyük sorun nedir?.....	66
Tablo 55: Süt sığırcılık işletmelerinin süt üretimine ilişkin sorunları	67
Tablo 56: Süt üretimini arttırmaya ilişkin öneriler	67
Tablo 57: Kredi ve finansman ile ilgili sorunlar.....	68
Tablo 58: Devletin verdiği hibe ve kredilerin devlet mekanizmaları tarafından yeterli kontrolü sağlanmakta mıdır?	68
Tablo 59: Mesleki faaliyetlerin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan en önemli eğitim konuları	69

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Avrupa Birliği Ülkelerde Et Fiyatları	12
Grafik 2 Türkiye'de Yıllar İtibari İle Kırmızı Et Fiyatları (2009 - 2019)	18
Grafik 3: Türkiye Yıllar İtibari İle Hayvan Varlığı (2002-2017).....	20
Grafik 4 Türkiye 2017 Hayvan Dağılımı	21
Grafik 5 Türkiye büyükbaş hayvan varlığı 2017 yılı ırksal dağılımı	24
Grafik 6: Kars'ta büyükbaş hayvan varlığı 2015 yılı ırksal dağılımı.....	36
Grafik 7: İki Yaşını Doldurmuş Dişi Hayvanın Kars ilinde Canlı Ağırlığı.....	41

GİRİŞ

Kırmızı etin insan vücuduna birçok faydası bulunmaktadır. Kemik sağlığı, zeka ve hafıza güçlendirmesi, kansızlığı önlemesi, sinir sisteminden bağışıklık sistemine vb. birçok faydası bulunmaktadır.

İnsan sağlığı için günlük ihtiyaç duyulan protein miktarı 45 -65 gr'dır. En değerli hayvansal protein kaynağı kırmızı ettir. Demir, çinko gibi mineraller bakımından zengin besin kaynağı olan et ile günlük ihtiyaç duyulan protein miktarının ancak yarısı karşılanabilmektedir.

Hayvancılık 365 gün 7 gün 24 saat emek isteyen istenilerek yapılması gereken işkolları arasında yer almaktadır. Hayvanların verimleri konusunda birçok araştırmacı çevre etkisini % 70, genetik faktörünü % 30 olarak hesaplamaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019).

Kültür ırkı bir büyükbaş hayvan için yıllık gerekli olan kaba yem miktarı 4,5 ton olarak hesaplanmaktadır. 4,5 ton kaba yem, yaklaşık 7 ton mısır silajı ile 1,5 ton kuru ota (yonca, fiğ, arpa-yulaf-buğday hasılı, korunga vb.) denk düşmektedir. Bu nedenle kurulacak veya kurulu hayvancılık işletmesinin kaba yem üretimi yapabileceği hayvan başına en az 2,5 dönüm sulu veya 5 dönüm kuru arazisi olmalıdır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019).

Son yıllarda hayvancılığı destekleme politikaları artarak devam etmektedir. Kars ve çevre illerinde son 10 yıllık süreçte kültür ırkı sayısı % 80 oranında artarken ve melez ırk hayvan varlığı 2 katına çıkmıştır (Serka, Yüksek Hayvancılık Potansiyeli, 2019).

Hayvancılık, tarım sektörü içinde önemli bir yere sahiptir. Kırsal bölgelerde yaşayan insanların temel geçim kaynağı olmakla beraber ülke ekonomileri için önemli bir iş koludur.

Günümüzde Hayvancılık sektörü; yem sanayi, et ve mamulleri sanayi, süt ve mamulleri sanayi, dericilik ve tekstil sanayileri, veteriner ilaçları ve hayvancılık ekipman sanayileri vb. bileşenleri yeni istihdam alanları oluşturmakta ve hayvansal ürünlerin işlenmesiyle katma değer yaratmaktadır (TİGEM, 2017).

Nüfusu hızlı artan Türkiye’de gıda ihtiyacının karşılanması ile kırsal kalkınma hedefinde kritik öneme haiz büyükbaş hayvancılığı, bölgesel ve sektörler arası gelişimin tesis edilmesi ve yeni istihdam olanaklarının yaratılması bakımından büyük bir potansiyel taşımaktadır (ÇEVİK, 2018).

Kars ilinde iklim, engebe ve büyük şehirlere uzaklık gibi nedenlerden dolayı sanayi gelişmemiştir. Yükseltinin fazla, karasal iklimin etkili olması ve geniş mera alanlarının varlığı nedeniyle temel geçim kaynağı büyükbaş hayvancılık olmuştur. Bulunduğu bölge büyükbaş hayvancılığının ana merkezi olarak adlandırılmaktadır. Kırmızı et sektöründe son yıllarda ülkemizde hayvan sayısında artış olmasına rağmen, nüfus artış hızıyla orantılı artmayan hayvan sayısı nedeniyle, et ihtiyacının giderilmesi için ithalata ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizin kırmızı et üretiminde Kars ili 2017 yılında 453.256 adet büyükbaş hayvan varlığı ile 6.sırada yer almaktadır.Kars ilinde 2014 yılında 518.692 adet büyükbaş hayvan bulunmaktaydı. Hayvan varlığında % 13 düşüş olduğu gözlemlenmektedir.

Kars ili kaz yetiştiriciliğinde 2018 verilerine göre 274.153 adet kaz sayısı ile Türkiye’de 1.sırada yer almaktadır. Türkiye’nin kaz üretiminin yaklaşık % 27’sini karşılamaktadır. Kanatlı hayvan sayısı 2018 yılında 595.558 adettir. Son 10 yılda kanatlı hayvan sayısı yaklaşık %90 artış göstermiş olup kaz sayısı da % 120 artış göstermiştir. Kaz etinin kg fiyatı 60-80 TL arasında olması ekonomik getirisinin büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıktan fazla olması üretim sermaye maliyetinin az olması gibi birtakım faktörler nedeniyle üreticilere kaz yetiştiriciliği cazip gelmektedir.

İthalatın ekonomik ve sosyal sorunları bulunmaktadır. İthalat döviz çıktısının yanında var olan üreticilerin zarar etmesiyle piyasadan çekilmesine neden olmaktadır. İthalatın kalıcı hale gelmesi ile birlikte işsizlik sorununu da neden olmaktadır. Ekonomik olarak birden çok kötü sonuçlarını doğurmaktadır. Yurtdışından ithal edilen hayvanların sağlık konusu da ayrı bir sorun olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kars ilinin de bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesi ülkemizin et deposu olarak bilinmektedir. Bölgenin aşırı soğuk olması nedeniyle senenin yaklaşık yarısında hayvanların kapalı alanda beslenmesi maliyetleri artırmaktadır. Besicilikte en önemli

girdi olan tarımsal ürün fiyatlarının sürekli artması üreticileri olumsuz etkilemektedir. Girdi maliyetlerinin fazla olması hayvan sayısının istenilen düzeye gelememesinin en büyük nedenidir.

Kırmızı etin toplumumuz tarafından sevilerek tüketilen besin olmasının yanında insanların tüketmek zorunda olduğu en değerli besin kaynaklarından biridir. Yüksek protein, vitaminler ve mineraller içermektedir. Ülkemizde kişi başı yıllık 13 kg et sığır eti tüketimi Arjantin'in 1/4 ü, ABD'nin 1/3 üne tekabül etmektedir. Tüketim miktarının bu denli az olmasının en önemli nedeni et fiyatlarının yüksek olmasıdır. Et fiyatının yüksek olduğunun kanıtı olarak asgari ücretli çalışan vatandaşlarımızın 1 günlük çalışması ile 1.2 kg et alabilmesi gösterilebilir.

Üreticinin ortalama 30 TL den sattığı et tüketiciye ulaşana kadar % 50 artarak 42-45 TL düzeyinden satılması tüketicinin et alırken zorlanmasına ve et ihtiyacını tam olarak giderememesine neden olurken, etten üreticisinden fazla aracılardan kazanması üreticinin emeğinin karşılığını alamadığını göstermektedir.

Tarım ve hayvancılık sektörünün çözüm bekleyen sorunları, yem, nakliye ve enerji maliyetlerindeki artış trendiyle birleşerek et ve süt fiyatlarında hissedilir artışlar olarak kendini gösteriyor. Ülkemizin tarım ve hayvancılıkta ulaştığı noktada bulunan sorunlar, mevcut yapı içerisinde çözümsüz bir hale dönüşmüştür. Bu nedenle de tarım ve hayvancılıkla ilgili kısa vadeli çözümlerin yerine ciddi atılımların gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Banvit, 2014).

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE HAYVAN VARLIĞI, HAYVANSAL ÜRETİM VE VERİMLİLİK

Dünyanın artan nüfusu et ihtiyacını da artırmaktadır. Ülkelerin bir kısmı fazla üretimini ihraç ederken bir kısmı da et ihtiyacını ithal ederek karşılamaktadır. Gerekli et ihtiyacını karşılamak amacıyla ülkeler büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığını artırma çabası içindedir. Ülkeler bir taraftan da verimli hayvan ırklarına yönelerek et üretim miktarını artırma çabası duymaktadırlar. Ülkeler ve kişiler zevk ve alışkanlıklarına göre et çeşitliliğinden kırmızı et yada beyaz et çeşitlerinden tüketim gerçekleştirmektedir. Ülkelerin iklim şartları, altyapı, verimlilik, tecrübe, teknoloji, tarım olanakları vb. şartları et üretiminde avantajlı hale gelmesini sağlamaktadır.

Türkiye'de hayvancılık bölgelere göre büyükbaş hayvancılığı, küçükbaş hayvancılığı, besi hayvancılığı, mera hayvancılığı, arıcılık, balıkçılık, ipek böcekçiliği gibi çeşitlilik göstermektedir. İnsanlar, bulundukları bölgenin iklimi, bitki örtüsü, coğrafi durumu ve sanayinin gelişmemiş olmasına bağlı olarak hayvansal üretim yapmayı tercih ederek ekonomiye katkı sağlamaktadırlar.

Türkiye'de büyükbaş hayvancılık, yükselti ve karasal iklim etkilerinden dolayı genellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılır. Büyükbaş hayvancılık denilince genelde ilk akla gelen sığır yetiştiriciliğidir.

Süt ve besi sığırcılığı, bilinçli üretim yapılarak hayvansal ürünlerdeki verimin arttırılması ile ülke ekonomilerine katkı sağlarlar. Mandacılık, eskisi kadar tercih edilmemektedir ve hayvan sayısı giderek azalmaktadır.

Küçükbaş hayvancılık; koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlar, insanlar tarafından evcilleştirilmiş ilk çiftlik hayvanları arasında yer almaktadır. İnsanların koyun ve keçi yününü eğirip ip olarak kullanmaları ise insanlığın gelişmesine önemli bir katkıda bulunmuştur. Bu anlamda küçükbaş hayvancılık insanlık için ilk sanayinin başlangıcı kabul edilebilir. İnsanlık tarihi boyunca insanların ilk geçim kaynaklarından biri olduğu kabul edilen küçükbaş hayvancılık, tarih boyunca tarımsal ekonomideki yerini büyük bir ölçüde korumuş ve günümüzde de dünya

genelinde önemli bir üretim ve istihdam kaynağı oluşturmaktadır. Tüm dünyada küçükbaş hayvancılığın yaygın olmasının nedeni küçükbaş hayvanların değişen çevre koşullarına ve bulundukları bölgedeki beslenme rejimlerine kolay uyum sağlamalarıdır (Serka, SERKA TRA2 BÖLGESİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK MEVCUT DURUMU VE STRATEJİK EYLEM PLANI, 2017).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2018 yılı hayvansal üretim verilerine göre, büyükbaş hayvan sayısı 17 milyon 221 bin, küçükbaş hayvan sayısı 46 milyon 117 bin olarak gerçekleşti (TÜİK, 2019). Türkiye’de et üretiminin %88’i sığırlardan, %12’si ise küçükbaş hayvanlardan sağlanmaktadır (Tagem, 2018).

Günümüzde gelişmiş ülkelerde hayvancılık sektörü bir endüstri haline gelmiş, ekonomilerin yapıtaşısı olmuştur. Ülkemiz açısından da sektörün önemi iyi anlaşılması gerekmektedir.

Tablo 1: 2018 Yılı En Fazla Sığır Eti İhraç Eden Ülkeler

Sayı	ÜLKE	Milyon ton	Yüzde
1	Brezilya	2.025.000	19,33
2	Hindistan	1.900.000	18,14
3	Avustralya	1.610.000	15,37
4	Amerika	1.372.000	13,10
5	Yeni Zelanda	560.000	5,35
6	Canada	480.000	4,58
7	Uruguay	420.000	4,01
8	Paraguay	400.000	3,82
9	Avrupa Birliği	370.000	3,53
10	Arjantin	350.000	3,34
11	Meksika	305.000	2,91
12	Belarus	215.000	2,05
13	Nikaragua	170.000	1,62
14	Pakistan	65.000	0,62
15	Ukrayna	55.000	0,53

Kaynak: (Usda, 2020)

Tablo 1'den anlaşılacağı üzere Brezilya 2 milyon ton sığır eti ihracatıyla 1.sırada yer alırken, 2 sırada Hindistan 1.9 milyon ton, Avustralya 1.6 milyon ton, Amerika Birleşik Devletleri 1.3 milyon ton, Yeni Zelanda 560 bin ton, Kanada 480 bin ton, Uruguay 420 bin ton ihracat yaparak ülkelere gelir kaynağı sağlamışlardır. İhracat ta lider ülkelerin tarım ürünleri ve yem bitkilerinde özellikle de mısır ve soya üretiminde dünyada belirli bir paya sahip ülkelerdir.

Tablo 2: Dünya Mısır Üretimi (2018)

Sayı	ÜLKE	Milyon ton
1	Amerika	366.287
2	Çin	257.330
3	Brezilya	94.500
4	Avrupa Birli	60.720
5	Arjantin	46.000
6	Ukrayna	35.500
7	Hindistan	26.000
8	Meksika	25.600
9	Kanada	13.900
10	Endonezya	11.900

Kaynak: (Statista, 2018)

Dünya mısır üretiminde Amerika Birleşik Devletleri 366 milyon ton üretim ile birinci sırada yer alırken 2.sırada Çin 257 milyon ton üretim, 3.sırada Brezilya 94 milyon ton üretim gerçekleştirmiştir. Tablo 2'ye baktığımız zaman hayvancılık sektöründe gelişmiş ülkelerin tarım ürünleri üretiminin de fazla olduğunu anlayabilmekteyiz. Tarım sektörü hayvancılık sektörünün en önemli girdisi olması sebebiyle tarım sektöründe verimlilik artışı hayvancılık sektörünü de olumlu etkilemektedir (Statista, 2018).

Tablo 3: Dünya Soya Üretimi (2018)

Sayı	ÜLKE	Milyon ton
1	Amerika	120,52
2	Brezilya	117,00
3	Arjantin	55,30
4	Çin	15,97
5	Hindistan	10,93
6	Paraguay	8,85
7	Kanada	7,27
8	Ukrayna	4,46
9	Avrupa Birliği	2,66
10	Türkiye	0,10

Kaynak: (Usda, 2020)

Hayvancılık sektöründe karma yem üretiminde en fazla kullanılan ürünlerin başında soya ve mısır gelmektedir.Soya üretiminde Amerika Birleşik Devletleri 1 sırada yer alırken, Brezilya 117 milyon ton üretimi ile 2.sırada yer almaktadır. Dünya et

ihracatında önde olan ülkelerden Arjantin ve Brezilya'nın soya ve mısır üretiminde de başarılı olduğunu görmekteyiz (Usda, 2020).

Tablo 4: Yıllık Sığır Eti Fiyatları, 2004-2018 (\$/TON)

	ABD	BREZİLYA	AVUSTRALYA
2004	3690	1848	2481
2005	3619	1967	2565
2006	3803	2219	2522
2007	4023	2367	2544
2008	4325	3785	3024
2009	3897	3118	2562
2010	4378	3919	3272
2011	4516	4816	3944
2012	4913	4492	4176
2013	5535	4326	4009
2014	6678	4515	5016
2015	6201	4130	4638
2016	5569	3836	4059
2017	5871	4047	4378
2018	6.450	3.868	4.194

Kaynak: (Faostat, 2018)

Dünya sığır eti ihracatında lider durumda bulunan Brezilya'da ortalama sığır eti fiyatı 4 dolar civarında bulunurken Amerika Birleşik Devletleri'nde fiyatlar 6.5 dolar seviyelerinde Avustralya'da 4.2 dolar fiyattan satılmaktadır.

1.1. Dünyada Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık

Dünya et üretimine baktığımızda 2007-2016 yılları arasında sığır ırkı sayısı yaklaşık % 6 artarken, manda sayısı % 6 , koyun sayısı % 5 , keçi sayısı yaklaşık olarak % 13 artmıştır. Dünya nüfusu 2007-2016 yılları arasında 6.68 milyardan 7.44 milyara yükselerek yaklaşık % 11 artış göstermiştir. Hayvan sayısındaki artış nüfus artışı yanında daha az olmuştur. Dünya et ihtiyacı için hayvancılık sektörünün geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Tablo 5: Dünyadaki Toplam Büyük Baş ve Küçük Baş Hayvan Sayısı (Milyon Baş)

Yıllar	Sığır	Manda	Koyun	Keçi	Deve
2007	1393	184	1109	868	26
2008	1405	186	1094	889	27
2009	1411	187	1073	905	26
2010	1442	188	1075	911	27
2011	1421	190	1097	916	27
2012	1430	192	1112	936	27
2013	1434	193	11322	955	27
2014	1442	194	1138	965	28
2015	1452	196	1160	979	28
2016	1475	199	1173	1002	28

Kaynak: (Faostat, 2018)

Türkiye 2010 yılında büyükbaş et üretimi 622 bin ton iken 2016 yılında 988 bin tona yükselterek Avrupa ülkelerine geride bırakmıştır. 2016 verilerine göre Türkiye 988 bin ton büyükbaş et üretimi ile Fransa'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Son yıllarda uygulanan verimli ırk ve damızlık hayvan ithalatının olumlu etkileri olduğu görülmektedir.

Tablo 6: AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Büyükbaş Et Üretimi (Bin Ton)

Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	% pay
Avustralya	227	222	222	229	223	230	228	2,9
Belçika	282	272	262	250	258	268	278	3,5
Bulgaristan	20	21	21	19	17	19	17	0,2
Hırvatistan	38	36	47	47	44	42	39	0,5
G. Kıbrıs	4	5	5	5	5	5	5	0,01
Çek Cum.	74	72	66	65	66	69	72	0,9
Danimarka	133	134	127	128	126	121	129	1,6
Estonya	13	12	11	11	10	11	15	0,2
Finlandiya	83	84	81	81	83	86	87	1,1
Fransa	1530	1566	1497	1400	1411	1448	1458	18,5
Almanya	1205	1170	1146	1117	1143	1132	1155	14,7
Yunanistan	78	70	70	69	49	42	52	0,7
Macaristan	28	26	25	24	24	27	289	0,4
İrlanda	558	546	495	518	582	564	588	7,5
İtalya	1075	1011	982	854	695	772	791	10
Letonya	18	18	17	17	18	19	20	0,3
Litvanya	44	42	41	38	40	45	43	0,5
Lüksemburg	9	9	9	8	9	9	10	0,1
Malta	1	1	1	1	1	1	1	0,01
Hollanda	389	382	374	379	383	416	374	4,7
Polonya	401	391	383	374	446	487	512	6,5
Portekiz	93	96	93	84	79	89	91	1,1
Romanya	154	142	114	96	108	119	116	1,5
Slovakya	18	13	13	12	12	11	10	0,1
Slovenya	36	36	33	32	32	34	36	0,5
İspanya	607	604	591	581	585	626	635	8,1
İsveç	134	133	121	121	132	144	131	1,7
İngiltere	908	936	885	847	877	885	912	11,6
Türkiye	622	647	801	870	882	1015	988	-
Toplam	8156	8052	7733	7399	7450	7685	7879	100

Kaynak: (Faostat, 2018)

Tablo 7: AB Ülkelerinde Küçükbaş Et Üretimi (Bin Ton)

Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	% Payı
Avustralya	7	7	7	8	8	7	7	0,8
Belçika	3	2	2	2	3	3	3	0,34
Bulgaristan	18	16	17	13	13	12	12	1,37
Hırvatistan	2	2	6	7	6	6	5	0,57
G. Kıbrıs	5	5	6	5	5	5	5	0,57
Çek Cum.	2	2	3	3	4	4	3	0,34
Danimarka	2	2	1	2	2	2	2	0,23
Estonya	1	1	1	0.5	0.5	0.5	0.7	0,11
Finlandiya	1	1	1	1	1	1	1	0,11
Fransa	131	127	126	123	122	120	116	13,23
Almanya	39	40	37	34	31	33	32	3,65
Yunanistan	143	146	144	140	97	77	66	7,53
Macaristan	1	1	1	1	1	1	1	0,11
İrlanda	48	48	54	57	58	58	61	6,96
İtalya	54	49	48	35	27	35	33	3,76
Letonya	1	1	1	0.7	0.7	0.8	0.9	0,11
Litvanya	1	1	1	1	1	1	1	0,11
Lüksemburg	0	0	0	0.5	0.6	0.6	0.5	0,11
Malta	0	0	0	0.1	0.1	0.1	0.1	0,01
Hollanda	15	15	15	14	14	15	14	1,6
Polonya	1	1	1	0.9	1	0.7	0.7	0,11
Portekiz	20	20	19	19	11	11	11	1,25
Romanya	70	70	76	77	77	80	87	9,92
Slovakya	1	1	1	1	1	1	1	0,11
Slovenya	2	2	2	2	2	2	2	0,23
İspanya	142	142	132	127	123	125	115	13,11
İsveç	5	5	5	5	5	5	5	0,57
İngiltere	287	301	275	289	298	302	290	33,07
Toplam	998	1007	981	968	912	908	877	100

Kaynak: (Faostat, 2018)

Tablo 7'den anlaşılacağı üzere Avrupa Birliği ülkelerinin çoğunluğunda küçükbaş hayvan sayısında azalma meydana gelmiştir. 2010 yılında Avrupa Birliği ülkelerinde 998 bin ton olan et üretimi 2016 yılında 877 bin tona gerilemiştir. Nüfus ta yaşanan artışa rağmen küçükbaş et üretimi Avrupa Birliği ülkelerinde % 12 azalmıştır.

Ülkemizde ise 2010 yılında küçükbaş et üretimi 274 bin ton dan 2016 yılında 424 bin tona yükselerek % 55 artış göstermiştir.

1.1.1. Dünyada Kişi Başı Dana Eti Tüketimi

Dünyada kişi başı et tüketimini gösteren tablo 8'de büyükbaş eti, küçükbaş eti, domuz eti ve balık eti toplamı bildirilmektedir. Türkiye'de ortalama kırmızı et tüketimi yıllık 13-14 kg seviyelerinde bulunmakta olup Türkiye kırmızı et tüketiminde birçok ülkenin üstünde yer almaktadır.

Dünyada en fazla sığır eti tüketen ülkeler Arjantin 52 kilogram, Brezilya 38 kilogram, Amerika Birleşik Devletleri 37 kilogram, Avustralya 34 kilogram, Türkiye 13 kilogram en az tüketen ülkelerden Çin'in 4 kilogram Hindistan'ın 2 kilogram kişi başına düşen et tüketimleridir (Özserezli, 2013:10).

Tablo 8: Dünyadaki Kişi başı Dana Eti Tüketimi

	2014		2015		2016	
	Dünya	Türkiye	Dünya	Türkiye	Dünya	Türkiye
Büyükbaş	9,5	11,4	9,3	13,1	9,3	13,3
Küçükbaş	1,9	1,6	2	1,7	2	1,4
Domuz eti	16,3	0	16	0	15,7	0
Kanatlı	15,5	22	16,1	20,3	15,9	20,4
Toplam	44	35	43,4	35,1	43,6	35,1

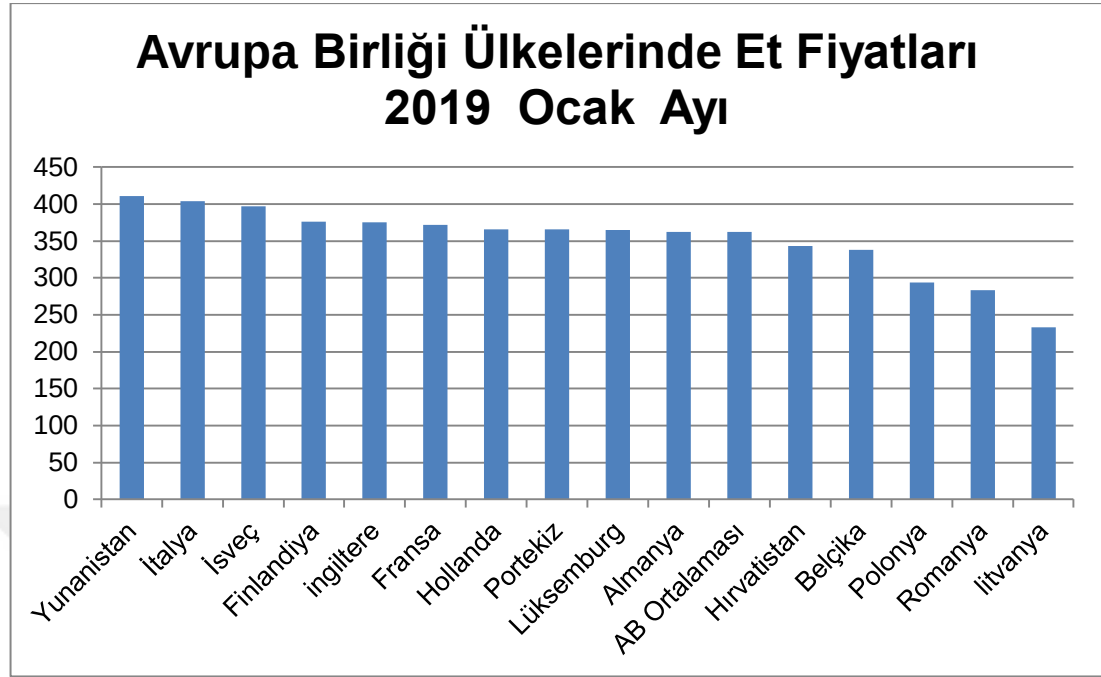
Kaynak: (TÜİK, 2018)

2017 yılında büyükbaş et tüketimi 12,5 kg küçükbaş et tüketimi 1,7 kg toplam 36,2 kg , 2018 yılında büyükbaş et tüketimi 12,9 kg, küçükbaş et tüketimi 1,4 kg yılında et tüketimi 36,2 olmuştur.

1.1.2. Avrupa Birliği Ülkelerinde 2019 yılı Et Fiyatları (Kg-Euro)

Avrupa Birliği ülkelerinde 2019 yılı ocak ayı et fiyatları ortalaması 3.62 Euro (23,8 TL) dan satılmaktadır. Türkiye'de ortalama et fiyatı Avrupa ülkelerinden hayvan ithalatı yapmaktadır. Avrupa Ülkelerinde en ucuz et Litvanya da 2,33 Euro dan satılırken Yunanistan da 4,10 Euro dan satılmaktadır. 2019 yılı Ocak ayında Türkiye'de et fiyatları 6.6 Euro'dan satılmaktaydı.

Grafik 1: Avrupa Birliği Ülkelerinde Et Fiyatları

Kaynak: (CMOCommittee, 2019)

1.1.3. Dünyada Yapılan Hayvan Islah Çalışmaları

Damızlık hayvanlar, günlük et ve süt verimlerinin yanı sıra gelecek nesiller için bir gen kaynağı olarak da görülmelidir. İşletmenin geleceği olan gen kaynaklarının oluşturulması ve korunması ise belirlenen hedefler doğrultusunda kan yakınlığı olmayacak tarzda kesintisiz ıslah çalışmaları ile mümkün olabilmektedir. Sürüdeki en iyi ineklerin seçilmesi amacıyla süt ve süt yağı verimleri ile ilgili verilerin toplanmasına; 19. yüzyılın sonlarına doğru ABD (1893), Almanya (1897) ve İsveç (1898) gibi ülkelerde başlanılmış 20. yüzyılın başında da pek çok ülkeye yayılmıştır. Günümüzde modern işletmelerde hayvana ait tüm verim parametrelerinin (süt, süt yağı, süt proteini, somatik hücre skoru, yemden yararlanma, günlük canlı ağırlık artışı, döl verimi, verimli ömür süresi, tip özellikleri, genetik kusuru vb.) kayıtlar düzenli olarak tutulmaktadır. Ancak ülkemizde hayvancılık işletmelerinin henüz uluslararası standartlarda ıslaha dönük kayıt tutmayı içselleştirdiğini söylemek güçtür (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019).

Avrupa ülkelerinde 19 yy. sonlarında verimli hayvan arayışlarına girmiş olup hayvanları etçil, sütçül ve karma ırk olarak birçok çaprazlamalar yaparak en verimli ırk türleri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Etçil ırkların oluşturulması sırasında hayvanların kemik yapısı ve yüzdesel verimi de ön plana alınmıştır. Çoğu gelişmemiş ülkedeki 3-4 yerli hayvandan elde edilebilecek et ve süt miktarını tek hayvandan elde etmeyi başarmışlardır.

Yerli ırklar 400-600 kg ortalama ağırlık % 56'ya varan et randımanı ile ortalama 220-330 kg et verebilirken etçil ırklarda 1100-1400 kg ağırlığa ulaşarak % 76'lık et randımana verebilmektedir. 800-1000 kg et verebilmektedirler.

Sütçül ırklarda ise 3-5 lt süt veren inekler yerine 30-35 lt süt veren hatta 60 lt günlük süt verebilen cinsler türetilmiştir. Yurt dışından getirilen Holstein ineklerinden ülkemiz şartlarında yıllık 4000-7000 kg süt verimi elde edilir. Bu ırkın inekleri diğer bütün ırkların üzerinde olarak sırf süt verimlerinin yüksekliğinden dolayı oldukça talep görmektedir. Çok iyi bakım ve besleme şartlarında bazı ineklerin yıllık 12000-13000 kg süt verimine ulaşılır (MEGEP, 2015:3).

1.1.4. Dünyada Kullanılan Büyükbaş Etçil En Verimli Irklar

Türkiye'de 2002 yılında 420 bin ton olan kırmızı et üretimi 2018 yılının başlarında 1.120 bin ton seviyesine yükselerek 2.7 kat artış göstermiştir. 2002 nüfusu 65,6 milyon'dan 2018 yılında 80,8 milyon seviyesine yükselmiştir. Büyükbaş hayvanlardan elde edilen kırmızı et oranı % 88 seviyelerinde bulunmaktadır.

Son yıllarda kırmızı et ihtiyacı erkek besi hayvanlarından giderilmeye çalışılmaktadır. Büyük çoğunluk büyükbaş sığırlar ve küçükbaş koyun ırklarından elde edilmektedir.

Etçil ırkların et verim randımanı genellikle % 55-58 seviyelerinde bulunmaktadır. Soğuk karkas randımanı Brangus, Simental ve Limozin melezlerinde sırasıyla erkeklerde; % 56.7, 55.1 ve 57.2, dişilerde ise % 55.6, 54.4 ve 55.6 olarak tespit edilmiştir (Özbeyaz, Bağcı, Yağcı, & Alpan, 1997).

Dünyada geliştirilmiş ve yetiştirilen etçi sığır ırklarına örnek olarak Belçika mavisi, Angus, Brahman, Brangus, Charolais, Hereford, Limuzin, Shorthorn, Pidmentosa

verilebilir. Ülkemizde ise yetiştiriciliği yapılan ırklar sütçü, kombine, etçi ve yerli olarak gruplandırılmaktadır (ESK, 2019).

1.1.4.1. Belçika Mavisi

Belçika etçil türüdür. Belçika mavisinin fazla kaslı görüntüsü, çift kaslı olarak da bilinir. Çift kaslılık kalıtsal bir özelliği ve kas hücrelerinin hacminin artışı yerine kas hücrelerinin sayısının artması sonucu oluşur. Belçika mavisini et verim randımanı ile pidmentosa ile diğer türler'den daha verimlidir. Belçika Mavisini % 75 et verim randımanının üstüne çıkmaktadır. En fazla et randımana sahip ırktır. Kemik oranı diğer ırklardan daha azdır. Her iki türdeki sığırların da yemi kasa çevirmede üstün yetenekleri vardır bu da bu tür sığırların etlerinin yağ oranının düşük olmasını sağlar. Belçika mavisini ismini gri-mavi alaca görüntüsünden almıştır. (ESK, 2019).

1.1.4.2. Angus

İskoçya etçil ırkıdır. 1800'lü yıllarda boynuzsuz angus " doddies " olarak anılırken; Hugh Watson angus birliğini kurmuştur. Angus ırkını önemli kılan en önemli özellik etinin kalitesidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde etçi sığır ırklarının çoğunluğunu Angus sığırları oluşturmaktadır. Bunun nedeni diğer etçi ırklarına göre Angus ırkı daha kaliteli et üretimine olanak sağlamasıdır. Angus etinin tercih nedenlerinin başında yağ oranının düşük olması gelmektedir. Diğer ırklarda yağ oranı % 35-36'lara kadar varırken Angus etinde bu oran % 6-7 civarındadır. Angus etinde mermerleşme (yağın kas lifleri arasındaki dağılımı) mükemmeldir (ESK, 2019).

1.1.4.3. Brahman

Hindistan kökenli olan Brahman sığırları olarak adlandırılmaktadır. En zor yaşam şartlarında yaşam kabiliyetine sahiptir. Beslenme zorluklarında, hijyensiz ortamlarda zorlanmadan yaşamını sürdürebilmektedir. Bu özelliklerinden dolayı yerli halk bu sığır ırkına "Hindistan'ın kutsal ineği" derler. En belirgin özelliği boyun'un üzerindeki hörgüçüdür. Genellikle gri tonlarda ve boynuzludurlar. (ESK, 2019).

1.1.4.4. Brangus

Brangus ırkı 1912'de Amerika'daki yetiştiriciler tarafından 3/8 Brahman ırkı, 5/8 Angus ırkı sığır'dan oluşturulmuştur. Buradaki amaç Angus kadar karkas özelliği ve güçlü yapısından; Brahman kadar zor şartlara dayanıklılık, yüksek döl verim özelliğinden verimli ırk oluşturulmuştur. Boynuzları bulunmamaktadır. (ESK, 2019).

1.1.4.5. Charolais (Şarole)

Anavatanı Fransa'daki Charolais bölgesidir. Adını da oradan almıştır. Sarımsı üzerine beyaz kaplanmış gibi renktedir. Hem boynuzlu hem boynuzsuz tipleri vardır. Zor şartlara dayanıklıdır. Süt ırkları ile melezlemeye uygundur. Bunun sonucunda buzağların kas yapısının artışı gözlenir. Uzun ömürlüdür. İyi bakımla 12 buzağı alınır. 750 kg civarına kadar yağlanma belirgin olmaz. Ağırlık artışı: 1400 gr/gündür. 17 yy.'dan sonraları Charolais den dünya'ya yayılmıştır. 19. yy itibari ile Kanada, ABD, Arjantin, Brezilya, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Almanya gibi ülkelerde yetiştirilmiştir. (ESK, 2019).

1.1.4.6. Limousine

Fransa'nın Limousin bölgesine özgü etçil verimli ırktır. Sakin yapısı nedeniyle sürüye uygundur. Doğum kolaylığı bulunmaktadır. Et bağlama özelliği çok iyidir. Etinin az yağlı oluşu, et kalitesinin yüksek olmasını sağlamıştır. Et randımanı üst seviyelerdedir. Avrupa'nın Top-Genetik ırkı olarak kabul görmüştür.

1.1.4.7. Shorthorn

İngiltere menşeli verimli ırklardandır. 18. yy'da Durham ırkı ile shorthorn melezleştirilerek etçil özelliği artırılmıştır. Shorthorn hem etçil hem sütçü ırklar arasında bulunmaktadır. Renkleri kırmızı ve beyaz olmakta. Sakin yapılı ve zor doğa şartlarına uyum gösterebilmektedir. Döl verimi yüksektir. Kolay doğum özelliğine sahiptir (ESK, 2019).

1.1.4.8. Piedmontosa

Anavatanı kuzeybatı İtalya'dır. Hindistan ve Pakistan' dan gelme olduğu söylenmektedir. Etinin az yağlı ve buna rağmen yumuşak olması etinin kalitesini

arttırmıştır. Bu ırkın sahip olduğu Çift kas geni taşınmasından dolayı kas yapısı fazla, kas yapısının fazlalığı ete dönüşmüştür. Safkan ırk piedmentosa lar beyaz, gri renklerinde olurlar. Erkekler dişilere göre daha koyu renkte olurlar. Sakin yapılı ve etçil ırklar içinde süt verim özelliği zayıf değildir. Tescilli, yüksek kaliteli ve en yumuşak ete sahiptir (ESK, 2019).

1.1.5. Dünyada Kullanılan Küçükbaş Etçil En Verimli Irklar

Dünyada Küçükbaş Hayvan yetiştiriciliğinde verimlilik ön plana çıkmaktadır. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde ağırlık ile birlikte hayvanların yavrulama sayısı çoğalma sayısı önem arz etmektedir.

1.1.5.1. Suffolk

Soutdown ile Norfolk ırkının melezlenmesi ile oluşturulmuştur. En tanınmış İngiltere türü etçi ırkların arasında bulunur. yedinci haftada 20 kilo canlı ağırlıkta sütten kesilir. 5. ayda 75 kilogram seviyelerine gelebilir. Etleri istenilen lezzette olup, karkasta yağ oranı en az koyun cinsi olarak çeşitli araştırmalarda en önde gelmiştir. Suffolk türü koyunlar iki yılda 3 kuzulama verebilmektedir. Dişilerin ağırlığı 110 kg seviyelerine erkeklerin ise 160 kg seviyelerine ulaşabilmektedir. (ESK, 2019).

1.1.5.2. Dorper

Dorsethorn ırkı ile Persian blackhead ırkının melezlenmesi ile oluşturulmuştur. Genelde kafaları siyah vücudun geri kalanı beyazdır. Yılda iki kuzu elde etmek için ideal bir türdür. 1 yaşında dorper 90 kg a ulaşabilirken , erişkinleri 130 Kg a kadar ulaşabilirler.

1.1.5.3. Alman Siyah Başlı

Alman siyah başlı et koyununun Balıkesir ilimizin Bandırma ilçesinde yapılan çalışmalarda doğum ağırlığının ortalama 4-5 kilo arasında ve 60. gün sütten kesim canlı ağırlığının 23.7 kilo ve 120. gün besi sonu ağırlığının 39.1 kilo ortalama geldiği görülmüştür. Erişkin koyunlar 80 kilograa koçlar 140 kilograa ulaşabilmektedir. Her türlü bölgeye adaptasyon yeteneği iyi bir ırktır, sürü koyunculuğuna da oldukça uygundur (ESK, 2019).

1.1.5.4. Corriedale

Avusturya bölgesinde 1880 yılında melezlendirilerek oluşturulmuştur. Eti ve yün verimi oldukça fazladır. Melezlenme sonucu et verimi arttırılmıştır. Canlı ağırlıkları 60-120 kg aralığındadır.

1.1.5.5. Columbia

Amerika'da geliştirilen ilk koyun ırkıdır. Et verimi amaçlı melezlenmiştir. Columbia dişi ve erkekleri boynuzsuzdur. Hızlı gelişim göstermektedir.İri cüsseli bir ırktır. Canlı ağırlığı 130 kg kadar ulaşabilmektedir.

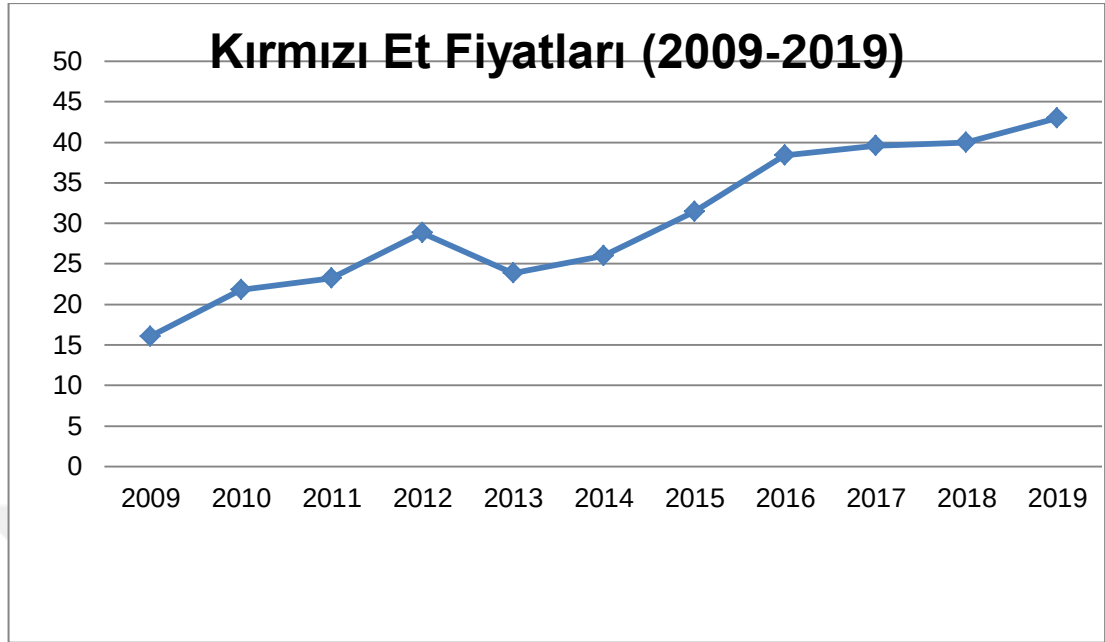
1.1.5.6. Romanov Koyunu

Ukrayna ve Rusya bölgesine özgü bir ırk olan Romanov koyunu, her türlü iklim koşullarına adapte olabilme ve yılda 2 doğum yaparak hızlı çoğalabilmektedir. Romanov koyunun en önemli özelliği doğum ortalamalarının % 250 civarında olmasıdır. Yılda ortalama 3-5 arası kuzu vererek, kırmızı et üretimine katkısı bakımından büyük önem taşımaktadır. Örneğin; 2016 yılında bir ilçemizdeki yetiştiricimiz, Romanov ırkı 4 baş anaç ve 1 baş koça üretime başlayıp 3 yıl sonra 130 başlık sürüye ulaşmıştır (ESK, 2019).

1.2. Hayvancılık Sektörünün Türkiye Ekonomisi'ndeki Yeri ve Önemi

Hayvancılık sektörü Türkiye'nin ekonomik gelişmesinde ve kalkınmasında önemlilik arz etmektedir. Hayvan yetiştiriciliği milyonlarca insana iş kapısı olmakla birlikte endüstriyel üretimde de katkısı bulunmaktadır.Gıda sektörünün vazgeçilmezi olması önemini bir kat daha artırmaktadır.Hayvansal protein kaynaklarımızı oluşturan büyükbaş,küçükbaş hayvanlar ile birlikte kanatlı hayvanlar dünya besin kaynağı arasında büyük önem taşımaktadır.Hayvanların eti,sütü,yünü,derisi..vb kullanılmakla birlikte,hayvan gübresi tarım için önemlilik arz etmektedir.

Grafik 2 Türkiye'de Yıllar İtibari İle Kırmızı Et Fiyatları (2009 - 2019)

Kaynak: (TÜİK, 2019)

Grafik 2 incelendiğinde, kırmızı et fiyatları 2014 yılında 25 TL iken % 60 artış göstererek 2019 yılında 40 TL'ye ulaştığı görülmektedir.

Türkiye Ekonomisi'nde tarımın önemi, hayvancılığa da değer kazandırmaktadır. Geniş yaylaları, dağ ve çayırları ile Türkiye, önemli bir hayvan yetiştirme alanına sahiptir. Tarımsal üretimin önemli bir kısmım (%40) hayvancılık vermektedir. Dış ticaretimizde, beslenme ve giyinmemizde, endüstri hammaddesi olarak sanayide, koşum ve çift hayvanı olarak tarım ve taşıma işlerinde önemli yeri bulunur (Halbes, 2018).

Hayvancılık sektörü ulusal gelirin %20 sini, ihracatın yaklaşık %15 ini oluşturur. Türkiye büyük ve küçükbaş hayvan sayısı bakımından Avrupa'da birinci, dünyada dokuzuncu sıradadır. Türkiye hayvansal üretimini arttırabilme olanaklarına sahiptir (Halbes, 2018). Son yıllarda bütün gelişmiş ülkelerde hayvansal üretimin toplam tarımsal üretim içindeki payı giderek artarken ülkemizde böyle bir artış sağlanamamıştır (ZMO, 2018).

1.3. Türkiye'de Hayvancılık Sektörünün Mevcut Durumu

1920'li yıllar dan bugüne ülkemizde hayvan varlığı önemli bir artış göstermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından 2.Dünya Savaşı'na kadar ciddi bir değişim yaşanmıştır.

Savaş yıllarında hayvan varlığının bazı türlerinde azalma meydana gelmiştir. Savaşın bitmesini takip eden dönemde sayısal artış hızlanmış, türlere bağlı olarak en yüksek sayısal değerlere 1960-1980 yılları arasında ulaşılmıştır. 1980’li yıllarda ise bütün türlerde hayvan sayısı hızla azalmaya başlamıştır (TİGEM, 2017).

Ülkemiz coğrafi özellikleri bakımından her türlü hayvan yetiştiriciliği için uygun ortama ve potansiyeline sahiptir. Hayvancılık, ülkemizin artan nüfusunun yeterli ve dengeli beslenmesini sağlamaktadır. Ayrıca hayvancılığa dayalı sanayiye, hammadde temini açısından hayvancılık büyük önem arz etmektedir. Ülkemizde, 1970’li yıllara kadar hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin büyük çoğunluğu yerli ırk hayvan varlıklarından oluşmaktaydı ve mera hayvancılığı şeklinde yapılmaktaydı. Hayvanlar, kış aylarında kuru ot, saman ve kısıtlı kesif yem ile yaşam payı oranında beslenmiş, diğer zamanlarda ise doğal meralarda otlatılmıştır. 1980’li yıllara kadar Türkiye bu potansiyeli çok iyi değerlendirmiş ve hayvan varlığı sürekli artış göstermiştir. 2000 yılından itibaren ise yapılan devlet desteklemeleri ve teşvikler sayesinde büyük ölçekli hayvancılık tesis sayılarında önemli ölçüde artış olmuştur (TİGEM, 2017).

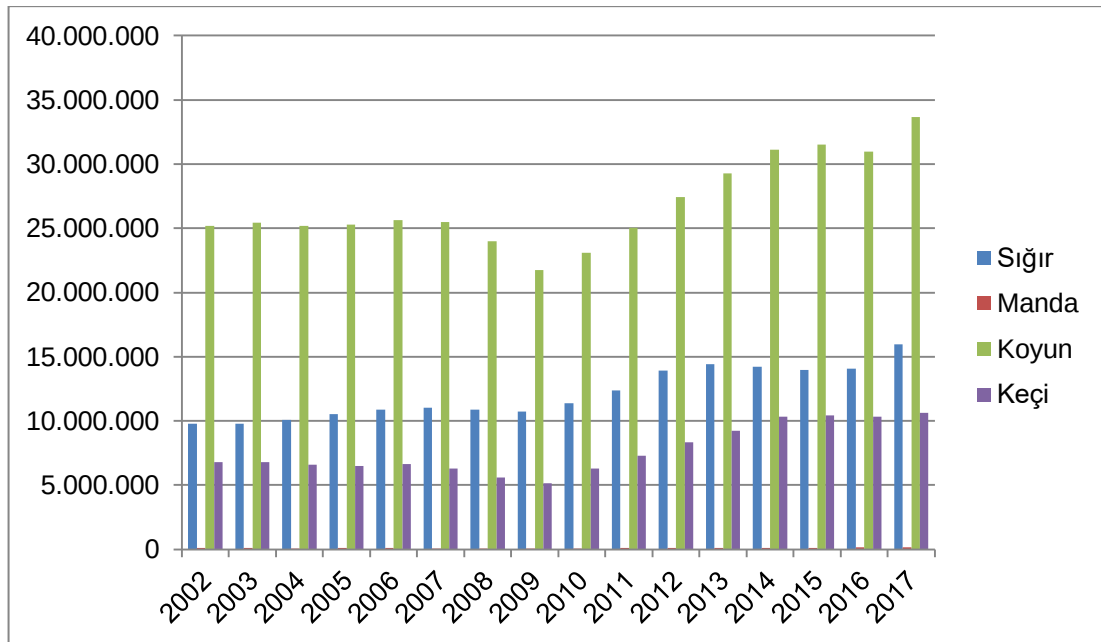
Tablo 9: Türkiye'de Hayvan Varlığı (2002 - 2018)

	TOPLAM	Sığır	Manda	Koyun	Keçi
2002	41.878.375	9.803.498	121.077	25.173.706	6.780.094
2003	42.104.672	9.788.102	113.356	25.431.539	6.771.675
2004	41.984.338	10.069.346	1.039	25.201.155	6.609.937
2005	42.453.194	10.526.440	104.965	25.304.325	6.517.464
2006	43.232.086	10.871.364	100.516	25.616.912	6.643.294
2007	42.870.000	11.036.753	84.705	25.462.293	6.286.358
2008	40.514.391	10.859.942	86.297	23.974.591	5.593.561
2009	37.688.958	10.723.958	87.207	21.749.508	5.128.285
2010	40.837.450	11.369.800	84.726	23.089.691	6.293.233
2011	44.793.487	12.386.337	97.632	25.031.565	7.277.953
2012	49.804.866	13.914.912	107.435	27.425.233	8.357.286
2013	53.042.643	14.415.257	117.591	29.284.247	9.225.548
2014	55.830.115	14.223.109	121.826	31.140.244	10.344.936
2015	56.051.937	13.994.071	133.766	31.507.934	10.416.166
2016	55.551.460	14.080.155	142.073	30.983.933	10.345.299
2017	60.417.333	15.943.586	161.439	33.677.636	10.634.672
2018	63.338.302	17.042.506	178.397	35.194.972	10.922.427

Kaynak: (Haygem, 2019)

Türkiye deki hayvan varlığına baktığımızda yıllık üretimde artış bulunmasına rağmen talebin daha fazla olması nedeniyle ithalata ihtiyaç duyulmaktadır. Aşağıdaki tablo bu durumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Grafik 3: Türkiye Yıllar İtibari İle Hayvan Varlığı (2002-2017)

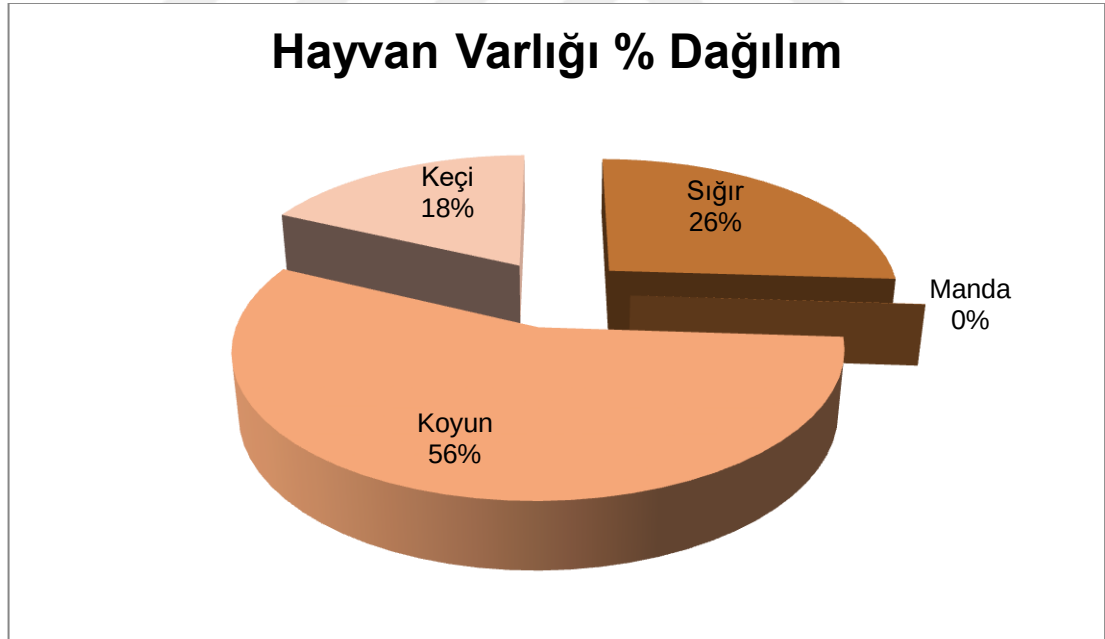

Grafik 3'deki bilgiler incelendiğinde Türkiye'de büyükbaş hayvan sayısının küçükbaş hayvan sayısından hep daha az olduğu görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2017 yılı hayvansal üretim verilerine göre, büyükbaş hayvan sayısı 2017 yılında bir önceki yıla göre %13,2 artarak 16 milyon 105 bin baş olarak gerçekleşmiştir. Büyükbaş hayvanlar arasında yer alan sığır sayısı %13,2 artarak 15 milyon 944 bin baş olurken, manda sayısı %13,6 artış ile 161 bin 439 baş olarak gerçekleşmiştir.

Küçükbaş hayvan sayısı 2017 yılında bir önceki yıla göre %7,2 oranında artarak 44 milyon 312 bin baş olarak gerçekleşmiştir. Küçükbaş hayvanlar arasında yer alan koyun sayısında bir önceki yıla göre %8,7 oranında bir artış meydana gelmiş ve 33 milyon 678 bin baş olarak gerçekleşmiştir. Keçi sayısında ise yine bir önceki yıla göre % 2,8 oranında artış meydana gelmiş ve 10 milyon 635 bin baş olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 4 Türkiye 2017 Hayvan Dağılımı

Kaynak: (TÜİK, 2019)

Ülkemizde sığır yetiştiriciliği önceleri aile işletmeciliği şeklinde iken zamanla daha geniş çaplı sığırçılık işletmeleri şeklinde ekonomide yer almıştır. Devlet son yıllarda hayvancılığa daha çok destek vererek büyük kapasiteli işletmelerin sayısının artmasını sağlamıştır.

1.3.1. Türkiye'de Büyükbaş Hayvancılık

Türkiye'de et tüketimi dünyanın birçok ülkesinden geride bulunmaktadır. Zenginlik ve refah göstergelerinden olduğu düşünülen et tüketimi ülkemizin 81 milyon nüfus 5 milyona yakın göçmen ve 40 milyon turist düşünüldüğünde üretim artışının yetersiz olduğunu göstermektedir.

BM verilerine göre dünyanın en zengin ülkelerinden Avustralya'da 2013 yılında kişi başına 116 kilo et tüketildi. Avrupa'da aynı yıl verilerine göre kişi başı et tüketimi ortalama 80, Kuzey Amerika'da 110 kilo civarında. Afrika'da et tüketimi bazı ülkelerde 10 kiloya kadar düşerken TÜİK'in geçen yıl ki verilerine göre Türkiye'de 2017'de kişi başı 13 kilo et tüketildi.

Kırmızı etin kilosu ile satın alma gücü Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye de et için kötü . Türkiye'de 45-55 TL arasında değişen etin kilosu Avrupa ülkelerinde 5-8 Euro aralığında. Prof. Dr Abdullah Can, etin pahalı oluşunu hayvancılık sektörünün içinde bulunduğu duruma bağlıyor (Samar, 2018).

Mera alanları kuraklık tehlikesinde ve toprak verimliliği azalması nedeniyle ot verimi yetersiz olmaktadır. Köylerden kentlere aşırı göç hayvancılığı olumsuz etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır.

Bölgeden iç göçün belirleyicileri olarak birçok unsurdan söz edilmesi mümkündür. Zorlu iklim koşulları ve olumsuz coğrafi yapı tarım ve özellikle hayvancılık ağırlıklı bir ekonomiyi bölgede doğurmakta, ancak yeterli iş fırsatlarının olmaması, alternatif sektörlerde istihdam imkânlarının kısıtlı olması ve 2015 yılında olduğu gibi bazen terör olayları bölgeden göçün bir nedenini oluştururken eğitim ve sağlık hizmetleri alanındaki bazı yetersizlikler de göçün sürmesinin bir başka nedeni olarak gözlenmektedir (Üzümcü & Özşahin, 2019).

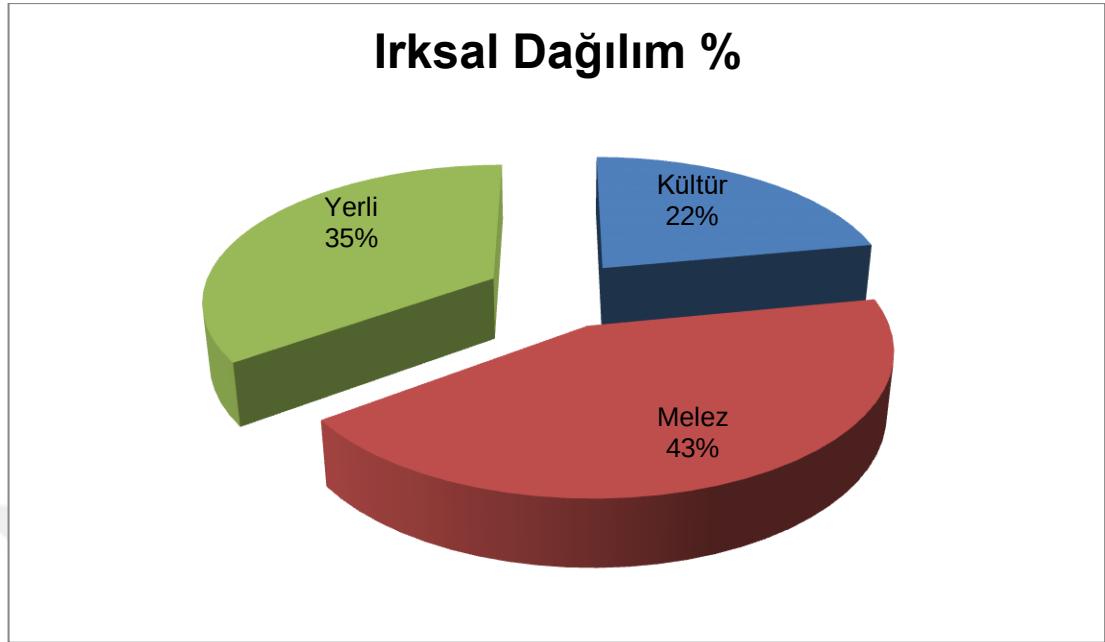
Tablo 10: Türkiye Sığır Varlığının 2005-2018 Yılları Arasındaki İrk Değişimi

Yıllar	Sığır Kültür	Sığır Melez	Sığır Yerli
2005	2.354.957	4.537.998	3.633.485
2006	2.771.818	4.694.197	3.405.349
2007	3.295.678	4.465.350	3.275.725
2008	3.554.585	4.454.647	2.850.710
2009	3.723.583	4.406.041	2.594.334
2010	4.194.890	4.707.188	2.464.722
2011	4.836.547	5.120.621	2.429.169
2012	5.679.484	5.776.028	2.459.400
2013	5.954.333	6.112.437	2.348.487
2014	6.178.757	6.060.937	1.983.415
2015	6.385.343	5.733.803	1.874.925
2016	6.588.527	5.758.336	1.733.292
2017	7.804.588	6.536.073	1.602.925
2018	8.419.204	7.030.297	1.593.005

Kaynak : (TÜİK, 2019)

Tablo 10'da görüldüğü üzere Türkiye toplam sığır varlığı 2005-2018 yılları arasında yerli ırk sığırlarının sayısı 3.633.485'ten 1.593.005'e gerilerken, kültür ırkı sığırlarının sayısı 2.354.957'den 8.419.204'e ve bunların yerli sığırlarla çiftleştirilmesinden elde edilen kültür melez sığır sayısı ise 4.537.998'den 7.030.297'ye yükselmiştir.

Grafik 5 Türkiye büyükbaş hayvan varlığı 2017 yılı ırksal dağılımı

Kaynak: (TÜİK, 2019)

Tablo 11: Türkiye’de yetiştirilen başlıca sığır ırkları

Yerli Sığır Irkları	Yöresel Sığır Irkları	Başlıca Kültür Irkları
Yerli Kara	Kırım Sığırı	Holstein
Doğu Anadolu Kırmızısı	Zavot Sığırı	Holstein Friesian
Boz Irk	Maraş Sığırı	Jersey Esmer (Montafon)
Güney Anadolu Kırmızısı		Simmental

Kaynak: (ÖZBEYAZ, YILDIZ, & ÇAMDEVİREN, 1999:39)

Ülkemizde sığır sayısı fazla olmasına rağmen hayvan başına elde edilen ürün miktarı oldukça azdır. Yani sığırlarımız az süt, az et veriyorlar. Bu verimleri yükseltmek için sığır ırklarımızın iyileştirilmesi, bilgi ve tekniğe uygun hayvan yetiştiriciliği yapılması gerekmektedir (Tıknazoğlu, 2010:1).

TÜİK verilerine göre ülkemizin 2017 yılında yaklaşık 1 milyon 126 bin ton olan kırmızı et üretiminin %87’i sığır (987 bin ton), %9’u koyun (100 bin ton) ve %3’ü keçi (38 bin ton) den sağlanmıştır.

Kaba yemin pahalı ve mera veriminin düşük olduğu ülkelerde koyunculuk, kaba yemin ucuz ve mera veriminin yüksek olduğu ülkelerde sığırçılık ağırlık kazanmaktadır. Ülkemizdeki mera alanlarının büyük bir kısmı sığır yetiştirmeye elverişli değildir. 1980’li yıllarda meralarda 65 milyon baş ile koyun ve keçi yetiştiriciliğinin yapılmış olması günümüzde de yapılabileceğini göstermektedir.

Koyunculuk, kırsal kesimde yaşayan halkımız için fazla yatırım gerektirmeden yapılabilecek bir uğraş alanı olacak, doğal kaynaklarımız ülke ekonomisine kazandırılacak ve önemli bir istihdam alanı oluşturulabilecektir. Ülkemiz kırmızı et ihtiyacının sığırdan karşılanamaması ve Türk toplumunun koyun etine olan alışkanlığı koyun yetiştiriciliğinin önemini ortaya koymaktadır (TİGEM, 2017).

Tablo 12: Türkiye’de 2002-2017 Kesilen Sığır Sayısı ve Et Üretimi

Yıllar	Toplam Büyükbaş Sayısı	Kesilen Büyükbaş Sayısı	Kesilen Büyükbaş Payı	Büyükbaş Et Üretimi	Et Payı
2002	9.924.575	1.784.217	18	329.259	78,3
2003	9.901.458	1.600.566	16,2	292.164	79,7
2004	10.173.246	1.866.407	18,3	366.949	82,1
2005	10.631.405	1.639.391	15,4	323.259	79
2006	10.971.880	1.760.655	16	342.479	78,1
2007	11.121.458	2.013.523	18,1	433.952	75,4
2008	10.946.239	1.743.358	15,9	371.953	77,1
2009	10.811.165	1.506.930	13,9	326.291	79,1
2010	11.454.526	2.617.966	22,9	621.971	79,7
2011	12.483.969	2.579.020	20,7	64.652	83,2
2012	14.022.347	2.798.460	20	80.108	87,5
2013	14.532.848	3.433.126	23,6	869.628	87,3
2014	14.344.935	3.714.457	25,9	882.524	87,5
2015	14.127.837	3.766.468	26,7	1.015.251	88,3
2016	14.222.228	3.901.806	27,4	1.059.546	90,3
2017	16.105.025	3.608.238	22,4	988.821	87,8

Kaynak : (ZMO, 2018)

Ülkemizde 2002 yılından 2017 yılına; toplam kesilen sığır sayısı 1.784.217'den 3.608.238'e ve toplam sığır eti üretimi de 329.259'dan 988.821'e yükselmiştir.

Ülkemizde, TÜİK verilerine göre 1991 yılında toplam 8,6 milyon ton olan sığır süt üretimi ile birim sağmal hayvan başına verimi 1.400 kg olarak gerçekleşmiş, bu miktar kültür ırkında 2.940 kg, melez ırkında 2.006 kg, yerli ırkta 743 kg'dır. 2017 yılında ise 18,8 milyon ton süt üretimi ve birim sağmal hayvan başına verim 3.143 kg olarak gerçekleşmiştir. Bu miktar kültür ırkında 3.861 kg, melez ırkında 2.728 kg ve yerli ırkta 1.306 kg'dır. Ülkemizde yaklaşık olarak kırmızı et üretiminin %88'i, süt üretiminin ise %91'i sığırlardan karşılanmaktadır. Ülkemiz sığırlarının ıslahı konusunda yapılan çalışmaların yanında, hayvan besleme ve işletmecilik alanında

sağlanan gelişmeler 1991 yılında ortalama 143 kg/baş olan karkas ağırlığını 2017 yılında 274 kg/baş'a ulaştırmıştır (TİGEM, 2017).

Türkiye'de yetiştiriciliği yapılan yerli sığır ırklarını Yerli kara, Boz ırk, Güney Anadolu Kırmızısı (GAK), Yerli Güney Sarısı, Doğu Anadolu Kırmızısı (DAK) ve Zavot olarak saymak mümkündür. Et ve Süt Kurumu tarafından tescil edilen bu ırklar aynı zamanda koruma altına da alındı (ESK, 2019).

Yerli büyükbaş hayvan ırklarının verim yönünden geliştirilmesi için Cumhuriyetin ilk yıllarında damızlık hayvan ithal edilerek geriye melezleme çalışmaları yürütülmüştür. Buna en güzel örnek Karacabey Esmeri sığır ırkı verilebilir. Daha sonraki yıllarda melezleme çalışmalarına devam edilerek büyük ölçüde süt verim yönlü Montofon olarak da bilinen Karacabey Esmer ırkı elde edilmiştir (ESK, 2019).

Ülkemizde Esmer ırkından sonra getirilen kültür ırkları ile kısmen ıslah çalışmaları yürütülse de daha çok kültür ırklarının ülkemize adaptasyon sağlayarak yetiştiriciliği yapılması tercih edilmiştir (ESK, 2019).

Türkiye'de en çok Angus, Hereford, Limuzin, Şarole, Belçika mavis, Brangus yaygın olarak yetiştiriliyor. Ülkemizde et ihtiyacının daha çok kültür ırkı erkek buzağları, kültür yerli ırk melezleri, kombine verimli ırklardan ve besi ağırlıklı sığır ırklarının ithal edilerek yetiştiriciliği yapılması yoluyla ya da bu ırkların spermasının ithal edilerek suni tohumlama yöntemi ile karşılandığı söylenebilir. 2018 yılı itibarı ile yaklaşık 3 milyon adet suni tohumlama gerçekleştirildi. Bu tohumlamaların yaklaşık 50 bin adedi etçi kültür ırklarından elde edilen spermalar ile gerçekleştirildi. Etçi ırklara ait spermalar ücretsiz olarak il müdürlüklerine gönderilerek özellikle besi materyali üreten illerde suni tohumlama yapılması sağlanıyor (ESK, 2019).

1.3.2. Türkiye'de Küçükbaş Hayvancılık

Türkiye'de küçükbaş hayvancılık sayılarına baktığımızda 2005 yılında 31.7 milyon olan küçükbaş sayısı 2017 yılında 46 milyon seviyesine yükselmiştir. Türkiye'de Küçükbaş hayvan türlerinden Koyunlar (Akkaraman, Morkaraman, Kangal Akkaraman İvesi, Dalgıç, Kıvrıkcık, Sakız, Merinos vb.) (TÜDKİYE, 2019).

Türkiye'de keçi varlığının % 96 'sı kıl keçisidir. Erişkinler 65-95 ağırlığa ulaşmaktadırlar. Dişiler 45-65 kg ağırlığa ulaşmaktadır. Keçi türlerinde Kilis, Norduz,

Ankara, Kıl keçileri vb Türkiye de en fazla üretilen türler arasında yer almakla birlikte 2005-2017 yılları arasında 6.5 milyondan 10.6 milyon a sayıları çıkmıştır. Ortalama Erkekler 50-60 kg dişiler 35-45 kg canlı ağırlığa ulaşabilirken Keçiler, ülkemizdeki kırmızı et üretiminin yaklaşık % 3.3'ünü karşılamaktadır (TÜİK, 2019).

Tablo 13: Türkiye Küçükbaş Hayvan Varlığının 2005-2017 Türlerine Göre Dağılımı

Yıllar	Koyun (Yerli) (Baş)	Koyun (Merinos) (Baş)	Keçi (Kıl) (Baş)	Keçi (Tiftik) (Baş)
2005	24.551.972	752.353	6.284.498	232.966
2006	24.801.481	815.431	6.433.744	209.550
2007	24.491.211	971.082	6.095.292	191.066
2008	22.955.941	1.018.650	5.435.393	158.168
2009	20.721.925	1.027.583	4.981.299	146.986
2010	22.003.299	1.086.392	6.140.627	152.606
2011	23.811.036	1.220.529	7.126.862	151.091
2012	25.892.582	1.532.651	8.199.184	158.102
2013	27.485.166	1.799.081	9.059.259	166.289
2014	29.033.981	2.106.263	10.167.125	177.811
2015	29.302.358	2.205.576	10.210.338	205.828
2016	28.832.669	2.151.264	10.137.534	207.765
2017	31.257.408	2.420.228	10.419.027	215.645

Kaynak: (ZMO, 2018)

Tablo 13'de Türkiye'de 2005-2017 yılları arasında yerli koyun sayısı 24.551.972'den 31.257.408'e, merinos koyun sayısı 752.353'ten 2.420.228'e ve kıl keçisi sayısı 6.284.498'den 10.419.027'ye yükselirken, tiftik keçisi sayısı 232.962'den 215.645'e gerilemiştir.

Koyunculuk ülkemiz çiftçisinin tarih boyunca uğraştığı en önemli hayvan yetiştiriciliği dallarından biridir. Koyun yetiştiriciliği et, süt, yün ve deri üretimi açısından ülkemiz ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. Koyunculuk özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'nde yaşayan önemli bir geçim kaynağını oluşturmaktadır. Ancak, 1980 yılından sonra koyun sayısında önemli bir azalma görülmüştür. 2010 yılından itibaren ise koyunculuğa sağlanan devlet destekleri sayesinde koyun yetiştiriciliği tekrar önem kazanmış ve koyun sayısı yaklaşık %34 civarında artış göstermiştir (TİGEM, 2017).

Tablo 14: Türkiye’de Toplam Kesilen Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Et Üretimi (2005-2017)

Yıllar	Toplam Küçükbaş Sayısı	Kesilen Küçükbaş Sayısı	Kesilen Küçükbaş Payı	Küçükbaş Et Üretimi
2005	31.821.789	4.834.047	15,2	86.133
2006	32.260.206	5.566.457	17,3	96.032
2007	31.748.651	7.685.214	24,2	141.659
2008	29.568.152	6.356.428	21,5	110.491
2009	26.877.793	4.603.390	17,1	86.308
2010	29.382.924	8.093.130	27,5	158.747
2011	32.309.518	6.733.638	20,8	130.394
2012	35.782.519	5.467.921	15,2	114.764
2013	38.509.795	6.299.135	16,3	126.497
2014	41.485.180	6.767.528	16,3	125.747
2015	41.924.100	7.007.652	16,7	134.011
2016	41.329.232	5.839.980	14,1	113.496
2017	44.312.308	7.203.204	16,2	137.583

Kaynak: (TÜİK, 2019)

Ülkemizde 2005 yılından 2017 yılına; toplam kesilen küçükbaş hayvan sayısı 4.834.047'den 7.203.204'e ve toplam küçükbaş hayvan eti üretimi de 86.133'ten 137.583'e yükselmiştir.

Ülkemizin 2017 yılı kırmızı et üretiminin %12,2'si, sütün ise %9,0'u koyun ve keçiden karşılanmıştır. Toplum olarak koyun eti tüketim alışkanlığımız ve kuzu eti talebindeki sürekli artış koyunculüğün önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca kurban bayramlarında her yıl yaklaşık 2 milyon baş kurbanlık koyun kesimi de koyunculüğün önemini daha da arttırmaktadır (TİGEM, 2017).

1.3.3. Türkiye'de Kanatlı Hayvancılık

Türkiye Kanatlı hayvancılıkta Kanatlı hayvancılıkta İhracatçı durumdadır.2000 yılında 643 bin ton tavuk eti üretimi bulunurken 2017 yılında bu rakam 2137 bin tona çıkarılmıştır.2017 yılında tüketim ihtiyacı sonrasında 404 bin ton ihracat yapılmıştır.

Dünya kanatlı hayvan et tüketimi ortalaması 15,9 kg civarında bulunurken Türkiye'de kanatlı hayvan eti tüketimi 20,4 kg'dır. Kanatlı hayvan tüketiminde Türkiye Dünya ortalama kanatlı hayvan tüketiminden fazla tüketim gerçekleştirmekle birlikte gelişmiş kanatlı hayvan sektörü ihracatçı konumdadır.

Tablo 15: Türkiye Kişi Başına Kanatlı Eti (kg) Tüketimi

YIL	Tavuk Eti	Hindi Eti	Diğer	Toplam
2010	17,7	0,4	0,7	18,8
2011	18,5	0,5	0,7	19,7
2012	18,8	0,5	0,6	19,9
2013	18,3	0,4	0,6	19,3
2014	19,3	0,5	0,7	20,5
2015	20	0,6	0,6	21,2
2016	19,6	0,5	0,7	20,8
2017	21,4	0,6	0,7	22,7

Kaynak: (TÜİK, 2018)

1.4. Türkiye'deki Kırmızı Et Açığı

Son on senede kırmızı et açığını azaltmak için yapılan çalışmaların sonucu büyükbaş hayvan sayısında % 65 artış, küçükbaş hayvan sayısında % 50 seviyelerinde artış yaşanmıştır. 2008 yılında sığır sayısı 10.8 milyon iken 2018 yılında bu sayı 17 milyona yükselmiş, küçükbaş hayvan sayısı 29,5 milyondan 45 milyona yükseltilmiştir.

2008 yılında 3,5 milyon olan kültür sığırları sayısı 8,5 milyona, Sığır melezi sayısı 4,5 milyondan 7 milyona yükselmiştir. Yerli sığır 2,8 milyondan 1,6 milyon seviyesine gerilemiştir. Hayvan üreticileri profesyonel davrandığı verimli ırklara yöneldiği bunun sonucunda büyükbaş et üretimi 371 bin tondan 988 bin ton seviyelerine yükselmiştir.

Ülkemizin nüfus artışı ve turist sayısında yaşanan artış nedeniyle kırmızı et ihtiyacını karşılayamaması nedeniyle ihtiyaç birçok kez ithalatla kapatılmaya çalışılmıştır.

1.5. Türkiye de Kırmızı Et İthalatı ve Etkileri

Kırmızı et üretimini en olumsuz etkileyen etmenlerin başında ithalat gelmektedir. Dünyada ucuz yem temin eden üreticiler ile ülkemizde pahalı yem ile üretim

gerçekleştiren üreticiler rekabet ettirilerek, üreticiler zarar etmekte ve bir kısımda iflas etmek zorunda kalmıştır.

Kırmızı et ve kasaplık hayvan ithalatı hayvancılığımızın gelişimini engellemektedir. Kırmızı et fiyatlarının yüksek olduğu gerekçesiyle yapılan 1 milyondan fazla hayvan ithalatı ve 50 bin ton kırmızı et ithalatı neticesinde üreticilerimizin elinde kalan yüz binlerce satılamayan hayvan kesim için beklemek zorunda kalmıştır. Kırmızı et üreticileri et üretim maliyetlerinin altında bir fiyata hayvanlarını satamaz hale gelmiştir. ESK hayvanlarını kestirmek için bekleyenler üreticilere 3-4 ay sonrasına gün vermiştir.

Kırmızı et ithalatının yerli üreticiye verdiği zarar ile birlikte sağlık açısından da bir çok olumsuzlukları bulunmaktadır. Geçmiş yıllarda birçok ülkede hayvan hastalıkları baş göstermiş olup ithalat yoluyla et ihtiyacının giderilmesi hangi şartlarda yetiştirildiği bilinmeyen hayvanların ve hayvanların ne tür yemlerle beslenildiğinin bilinmemesi ülkemizi sağlık açısından olumsuz etkileyebilir.

Günümüzde et ihracatı yapan ülkeler genetiği değiştirilmiş ürünleri kullanarak verim artışı sağlamış olup bir çok ülke genetiği değiştirilmiş ürünler kullanarak hayvancılık yapmaktadırlar. (ERYURT, 2015:9-8)

Tablo 16: 2018 yılı Canlı Hayvan İthalatı

2018 yılı Büyükbaş İthal Edilen Ülkeler ve Rakamlar			
	Besilik	Damızlık	Kasaplık
Brezilya	572.647	-	43.249
Uruguay	413.548	9.049	3.846
Macaristan	48.417	11.331	16.088
Avustralya	36.849	-	-
Romanya	30.296	18.044	2.939
Çekya	23.154	5.279	5.651
Slovakya	18.567	7.167	1.860
İrlanda	15.676	2.535	6.669
İtalya	5.669	1.873	-
Fransa	5.417	-	907
İspanya	4.936	451	46.420
Letonya	2.658	2.576	-
Almanya	1.802	24.495	-
Şili	1.450	-	-
Estonya	1.023	-	-
Bulgaristan	678	85	-
Litvanya	542	577	510
Çek Cumhuriyeti	28.206	8.136	4.639
Avusturya	428	15.932	-
Belçika	261	1.197	-
Hollanda	125	206	-
ABD	-	4.308	-
Danimarka	-	1.103	-
Bosna-Hersek	-	31	-
Estonya	-	1.625	-
Genel Toplam	1.211.719	116.000	132.844

Kaynak : (TÜİK, 2018)

2018 yılında canlı hayvan ithalatına yaklaşık 1.75 milyar dolar, kırmızı et ithalatına 260 milyon dolar ödenerek 2 milyar dolardan fazla bir rakam ithalata ödenmiştir. Ülkemiz en fazla besilik hayvan ithalatı yapmış 2018 yılında yapılan ithalatın % 81,3'ünü Güney Amerika ülkeleri olan Brezilya ve Uruguay'dan gerçekleştirilmiştir.

Tablo 17: Küçükbaş Hayvan İthalatı (2018)

2018 yılı Küçükbaş İthal Edilen Ülkeler ve Rakamlar				
Ülke	Damızlık	Damızlık Olmayan	Toplam	Yüzde
Avustralya	-	239.897	239.897	56,38
Romanya	110.879	-	110.879	26,06
Ukrayna	35.750	-	35.750	8,40
Macaristan	31.171	-	31.171	7,33
Bulgaristan	7.810	-	7.810	1,84
Toplam	185.610	239.897	425.507	100

Kaynak: (TÜİK, 2018)

Türkiye 2018 yılında küçükbaş hayvan ithalatının %56,3'ünü Avustralya'dan %26,06'sını Romanya'dan yapmıştır. Avustralya'dan damızlık olmayan küçükbaş hayvan ithalatı Romanya'dan damızlık hayvan ithalatı yapılmıştır.

Tablo 18: Türkiye'deki İşletmelerin Büyüklüğü, İşletme Sayıları ve İşletmelerin Hayvan Sayısı

Hayvan Sayısına göre İşletme (Adet)	Hayvanı Olan İşletme Oranı (%)	Hayvan Sayısına göre İşletme (Adet)	Hayvanı Olan İşletme Oranı (%)
1-4	44.5	1-4	11.0
5-9	22.2	5-9	10.3
10-19	17.0	10-19	14.0
20-49	11.8	20-49	17.7
50-149	3.9	50-149	28.5
150-299	0.4	150-299	12.3
300 ve Üzeri	0.2	300 ve Üzeri	6.2
Toplam	100	Toplam	100

Kaynak: (TÜİK, 2019)

Tablo 18'de Türkiye de büyükbaş hayvancılığın %44,5 oranla 1-4 adet, %22,2 oranla 5-9 adet, %17 oranla 10-19 adet arasında yapıldığını Türkiye genelinde % 83,7'lik oranla 19 ve altı büyükbaş hayvan yetiştirildiği küçük işletmeler hayvancılığın gelişmesinde en büyük sorunlardan başında gelmektedir. Küçük hayvancılık işletmeleri birim maliyetleri artırmakta olup işletmelerin karlılık oranını düşürmektedir.

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde ise %11'lik oranla 1-4 adet, % 10,3 oranla 5-9 adet, % 14'lük oranla 10-19 adet, %17,7'lik oranla 20-49 adet, % 28,5'lik oranla 50-149 adet, %12,3'lük oranla 150-299 adet arasında işletmelerin küçükbaş hayvan sayısı olduğunu görmekteyiz.

İKİNCİ BÖLÜM

KARS'TA HAYVAN VARLIĞI, HAYVANSAL ÜRETİM VE VERİMLİLİK

Kars ili hayvan varlığı ve et üretimi ile ülkemiz için önemli bir yere sahiptir. Son yıllarda hayvan sayısı ve et üretimi artış göstermektedir. Kars ili hayvan yetiştiricileri verimli hayvan ırklarına yönelmiş olup bölgede yerli ırkların sayısı azalırken, Kültür ırkı ve melez ırk hayvan sayısı son on yılda artış göstermiştir.

2.1. Kars'ta Hayvancılık Sektörünün Mevcut Durumu

Kars'ın doğal çayır ve meraları ile hayvancılık merkezi olarak adlandırılmaktadır. Kars bölgesi meralarının bileşiminin Kars yöresi çayır-meralarının içeriğinde buğday bileşenleri % 55-65, baklagil bileşenleri % 23-30, diğer ait bitkiler ise %13-15 oranında bulunmaktadır.

Kars 1770 rakıma sahip oldukça yüksekte kurulmuş olan bir Kuzey Doğu Anadolu kentidir. 10.127 km² yüzölçümü ile ülke topraklarının % 1,2'sini, nüfusun % 0,37'sini barındırmaktadır. Büyükbaş hayvancılık sektörü, Doğu Anadolu Bölgesi genelinde olduğu gibi Kars ilinde de yaygın bir ekonomik faaliyet kolu ve temel geçim kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Sanayi ve hizmetler sektörünün ilde gelişmemiş olması ve sahip olunan karasal iklimin meyve ve sebze yetiştiriciliğine müsait olmaması hayvancılık sektörünün gelişimini hızlandıran etmenler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Bunun yanında Kars, geniş çayır ve mera varlığı ve ilde hayvancılık sektörünün köklü bir geçmişi olması nedeniyle özellikle büyükbaş hayvancılık için oldukça elverişli şartlara sahiptir (SERKA, 2017).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Kars Bölge Müdürlüğü'nün 2016 yılı verilerine göre, Kars'ta sığır sayısı 451.346, koyun sayısı 529. 541 ve keçi sayısı 34.386 baş olarak belirtildi.

2.1.1. Kars'ta Büyükbaş Hayvancılık

Kars ilinde büyükbaş hayvan ırklarında son yıllarda kültür ırkı ve melez ırkı sayısı artış gösterirken yerli ırklarda azalma gerçekleşmiştir.

Tablo 19: Kars Sığır Varlığının 2008-2017 Yılları Arasındaki İrk Değişimi

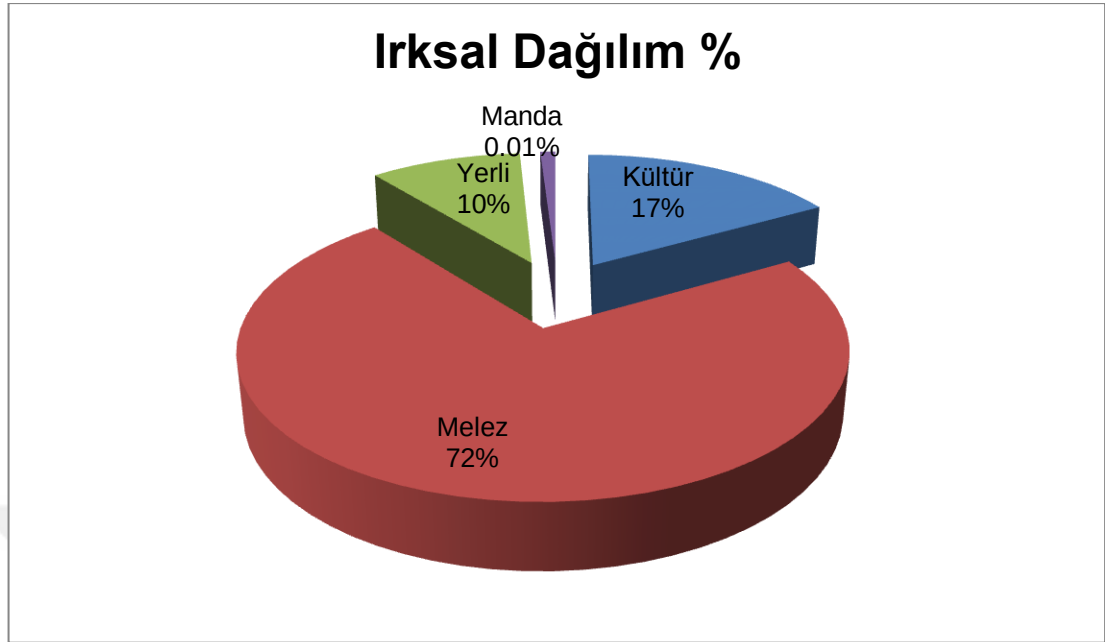
	TOPLAM	Sığır Kültür	Sığır Melez	Sığır Yerli
2008	346.408	18.658	93.645	234.105
2009	402.967	16.252	129.190	257.525
2010	396.620	15.785	130.785	250.050
2011	432.492	27.912	162.356	242.224
2012	488.233	49.267	208.593	230.373
2013	519.626	52.206	250.827	216.593
2014	518.692	73.586	391.768	53.338
2015	442.549	75.418	325.887	41.244
2016	451.355	82.724	328.360	40.271
2017	467.324	100.474	334.605	32.245

Kaynak: (TÜİK, 2018)

Tablo 19 incelendiğinde toplam sığır sayılarındaki artış 2015 yılına kadar devam etmiş, 2015 yılında azalma yaşanmıştır. Diğer yandan ırksal dağılım durumuna bakıldığında; 2008 yılından 2015 yılına kadar yerli ırk üretimi azalırken, kültür ve melez ırk üretimi artmıştır.

Kars ilinde beslenen hayvanların verimi, diğer ülkelerde beslenen hayvanların verimine nazaran, Kars ilindeki hayvanların çok verimsiz oldukları gözlemlenmektedir. Hayvancılığın, genellikle küçük işletmelerce yapılması teknolojiden tam olarak yararlanılmaması maliyetlerin artmasına ve verimin düşük olmasına neden olmaktadır. Kars ilinde manda sayısı 2017 yılı verilerine göre 38 adettir (TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI, 2019).

Grafik 6: Kars'ta büyükbaş hayvan varlığı 2015 yılı ırksal dağılımı

Kaynak: (TÜİK, 2018)

Kars ilinde son 10 yılda kültür ırkı sığır varlığı 18.658 den 100.474'e artmış , melez ırk 93.645 ten 334.605 e yükselmiştir. Yerli ırk 234.105'ten 32.245' e gerilemiştir. Hayvan yetiştiricilerinin bilinçlenerek verimli ırklara yöneldiği görülmektedir.

Yerli Irk Doğu Anadolu kırmızısı ve karası olarak adlandırılan doğayla ve iklim şartlarıyla özdeşleşmiş ırktır. 300-400 kg maksimum ağırlığa ulaşabilmektedir. Et verimi ithal ırklara göre zayıftır.

Zavot Irkı genelde beyaz renkli olup açık sarı renkli olanlarına da rastlanır, vücut orta irilikte ve sağlam yapılıdır. Sırt hattı düz, kemikler sağlam, deri elastiktir, renkleri açık, koyu veya lekeli olabilir, Baş süt tipi sığır ırklarına benzemektedir. Dişiler ve erkekler boynuzludur. Buzağı doğum ağırlığı: Erkek: 19-28 kg ; Dişi: 17-24 kg dolaylarındadır.

Montofon Anavatanı İsviçre olan bu hayvanlar hem süt hem de süt verimi için beslenir. Güçlü yapıları sayesinde zor iklim şartlarına dayanıklıdır. Erkeklerin ağırlığı 700 kg civarına ulaşabilmektedir. Et verim randımanı % 60 seviyelerinde olan bu ırk kombine ırklar arasında yer almaktadır.

Simental Irkı (Sarı Alaca) İsviçre Irkı olarak bilinir. Et ve süt verimi en fazla olan cinslerin başında bulunur. Kombine ırk olarak adlandırılmaktadır. Genellikle 2 renkten oluşurlar (sarı-beyaz veya kırmızı beyaz) % 60'a varan et verimi bulunur

Erkekler 1200-1300 kg bulabilirken dişiler 750-800 kg civarında kalmaktadırlar. En çok Avustralya ve Almanya da beslenirler. Bu ırk çiftleşme hataları nedeniyle verimini kaybedebilmektedir.

Tablo 20: Kars yıllar itibari ile Büyükbaş et üretimi 2001-2009

YIL	Et Üretim Miktarı (Ton)	
	KARS	TÜRKİYE
2001	2.343	333.884
2002	2.146	329.529
2003	2.737	292.163
2004	1.550	366.950
2005	2.407	321.681
2006	1.578	340.706
2007	2.670	433.952
2008	2.313	371.953
2009	1.087	326.291

Kaynak: (Akkaya, 2015:31)

Türkiye'de ve Kars'ta et üretim miktarları yıllar itibari ile dalgalanmalar göstermektedir. 2003 yılında Kars et üretim miktarının toplamdaki payı %0,9 iken 2009 yılında %0,3 e kadar gerilemiştir. Kars 2009 yılı et üretim miktarı 1.087 ton olup toplamdaki payının azalmasının nedeni; " mevcut hayvan sayısının düşüşüne ve/veya et veriminin düşüşüne bağlı olmayıp, Batı bölgelerinde kaliteli ve verimli kültür ırklarının tüm hayvan sayısındaki oranının artışı dolayısıyla et veriminin de artmasına bağlıdır (Kapu, 2015:31)

Kars iline ait 2009 sonrası dönemlere ait büyükbaş et üretim verileri TÜİK tarafından açıklanmamış olup açıklanmasının, bölge işletmelerinin toplam üretim miktarını bilerek üretim yapmaları faydalı olacaktır.

Kars ilinin hayvan sayısı büyükbaş hayvancılığında öncü illerden biri olduğunu göstermektedir. Fakat Kars ve doğu illerinde ithal et ve süt üretimde çok verimli olan yukarıda bahsettiğimiz her ırkın doğa koşulları nedeniyle ve iklim şartları nedeniyle uyum sağlayamaması nedeniyle tercih edilememektedir. Hayvan ırklarında ıslah politikaları uygulanarak, Verimsiz olan yerli ırkların besiye daha uygun olan daha fazla et tutan Simental ırkların oranının artırılması hayvandan alınan et miktarını artıracaktır (Turhan, 2010:387-395).

Sığır besiciliğinde canlı ağırlık artışı çok önemlidir. Besi süresince danalar besi başlangıç ağırlıklarının hemen hemen iki misline ulaşırken, bir yaşındakilerde artış % 70, iki yaşındakilerde ise % 40-50 oranında gerçekleşir.(Özhan, 1991). Yapılan bir araştırmada 1, 2 ve 3 yaşlı hayvanlarda günlük canlı ağırlık artış ortalaması 988, 788 ve 684 g olarak tespit edilmiştir. Yaşlı hayvanların besisi etin yağlanmasını artırmasını yanında belirli yaştan sonra besiciliğin karlılık oranını düşürmektedir. Etin daha pahalı olmasına neden olacaktır (Özhan & Uğur, 1995)

2.1.2. Kars'ta Küçükbaş Hayvancılık

Kars'ın sahip olduğu coğrafi konum itibari ile büyükbaş hayvancılıktan sonraki en önemli hayvancılık faaliyeti küçükbaş hayvancılıktır. Kars ilinde koyun yetiştiriciliğinde çoğunlukla mor ve ak karaman ırkı koyunlar ağırlıklı olarak yetiştirilmektedir.

Mor Karaman ırkı Doğu Anadolu Bölgesinde ve Kars ilinde yetiştirilmekte olup dayanıklı ve etçil türler arasındadır. Et randıman oranı % 50 seviyelerinde olan ırkın Erkeklerde 50-90 kg dişilerde 40-60 kg dolaylarında olmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi koyun varlığının büyük kısmını % 61.1'ni Morkaraman ırkı koyunlar teşkil etmektedir.

Ak Karaman ırkı Kars ilinde Mor karaman ile birlikte en fazla yetiştirilen ırktır. Beyaz renkler barındırır. Zor iklim şartlarına dayanıklı ırklar arasında yer alır. Hastalıklara karşı dirençlidir. Et randıman oranı % 50 seviyelerinde olan ırkın erkeklerde 50-90 kg dişilerde 40-60 kg dolaylarında olmaktadır.

Kars ilinde küçükbaş hayvan sayısı 2005 yılında 389.720 iken 2018 yılında 531.704 e yaklaşık % 35 artış göstermiştir. Türkiye de 2005 yılında 31.829.789 olan küçükbaş sayısı 2018 yılında 46.117.000 olmuştur. Türkiye de küçükbaş hayvanı bu dönemde % 50 düzeylerindedir. Mera ve çayır bakımından zengin coğrafi iklimi zengin bölgenin Türkiye ortalamasının altında kalması olumsuz bir durumdur.

Tablo 21: Türkiye ve Kars'ta Küçükbaş Hayvan Varlığının Yıllar İtibariyle Değişimi,

	Kars	Türkiye
2005	389.720	31.829.789
2006	402.692	32.260.206
2007	423.745	31.748.651
2008	419.625	29.588.152
2009	278.722	26.877.793
2010	206.540	29.382.924
2011	261.121	32.309.518
2012	363.212	35.782.519
2013	346.821	38.509.795
2014	499.500	41.462.349
2015	567.148	41.924.100
2016	563.927	41.329.232
2017	529.541	44.312.000
2018	531.704	46.117.000

Kaynak: (TÜİK, 2019)

Tablo 16'da Türkiye ve Kars'ın 2005-2016 yılları arasındaki küçükbaş hayvan varlığındaki değişim gösterilmektedir. Kars'ta 2007 yılından 2012 yılına kadar küçükbaş hayvan varlığında azalmalar yaşanmış, 2012 yılından itibaren küçükbaş hayvan varlığı 2016 yılına kadar artış göstermiştir.

Tablo 22: Yıllar İtibariyle Küçükbaş Hayvan Et Üretim Miktarı (ton) 2001-2009

Yıllar	Kars Et Üretimi (ton)	Türkiye Et Üretimi (ton)
2001	301	101.799
2002	224	91.282
2003	194	74.493
2004	199	80.015
2005	154	86.133
2006	121	96.032
2007	338	141.659
2008	150	110.491
2009	54	86.308

Kaynak: (Serka, SERKA TRA2 BÖLGESİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK MEVCUT DURUMU VE STRATEJİK EYLEM PLANI, 2017)

Kars'ta küçükbaş hayvan et üretim miktarları Tablo 11'de yer almaktadır. Tablodaki bilgiler incelendiğinde 2001 yılından 2007 yılına kadar küçükbaş hayvan et üretim miktarı sürekli azalmıştır. 2007 yılında 2,5 kattan fazla bir artış olduktan sonra 2008 ve 2009 yıllarında da üretim azalmıştır.

Kars iline ait 2009 sonrası dönemlere ait küçükbaş et üretim verileri TÜİK tarafından açıklanmamış olup açıklanmasının, bölge işletmelerinin toplam üretim miktarını bilerek üretim yapmaları faydalı olacaktır.

Kars ilinde Serka tarafından yapılan çiftçilere iki yıl besledikleri dişi hayvanların ağırlığının ortalama kaç kg. olduğu sorulmuştur. 1 kişi 200 kg'dan aşağı olduğunu, 44 kişi 200 ila 399 kg arasında olduğunu, 33 kişi 400-599 kg aralığında olduğunu, 7 kişi 600-799 kg aralığında olduğunu beyan ederken 800 kg'dan ağır olduğunu beyan eden olmamıştır. Et ve Süt Kurumu verilerine göre, Simental ırkı ineklerin ortalama canlı ağırlığı 600-900 kg olmaktadır. Alternatif kaynaklarda da ergin Montofon ineklerin ağırlığının Türkiye ortalaması 500-600 kg, Simental ineklerin ise 600-650 kg olarak belirtilmektedir.⁴² Kars'taki araştırmaya katılan 85 çiftçiden sadece 17 tanesi 500 kg ve üstü bir ağırlık belirtirken, % 80'e tekabül eden 68 kişilik çoğunluk 2 yıl beslediği dişi hayvanın 500 kg.'a ulaşamadığını beyan etmiştir. Diğer sorulara alınan cevaplarla örtüşen bu durum verimliliğin istenen seviyede olmaması, modern besicilik usullerinin kullanılmaması ve hayvan cinslerinin farklı ırklarda olması gibi etkenlerin de katkısıyla ortaya çıkmaktadır.

Grafik 7: İki Yaşını Doldurmuş Dişi Hayvanın Kars ilinde Canlı Ağırlığı

Kaynak : (SERKA, 2019)

2.1.3. Kars'ta Kanatlı Hayvan yetiştiriciliği

Kars ili Türkiye de kaz yetiştiriciliğinde 1.sırada yer almaktadır. 2017 yılı verilerine göre 274.157 adet kaz sayısı ile Türkiye üretiminin yaklaşık % 27'sini tek başına gerçekleştirmektedir. Kaz ilin sembolleri arasında yer almakla birlikte ekonomik olarak bölge insanına gelir ve istihdam da sağlamaktadır. Kaz en iyi otlayan hayvanlar arasında yer almakla birlikte 3-4 ay gibi kısa sürede erişkinliğe ulaşırlar. Kars iline gelen turistlerin vazgeçilmez lezzetleri arasında da yer almaktadır. Kaz tüyünün endüstri'de kullanımı (yastık ,yorgan .vb yapımı) ile bölge insan'ına ekonomik getiride sağlamaktadır. Kars ilinde 600 bin'e yakın kanatlı hayvan varlığı bulunmaktadır. (TÜİK, 2019)

Tablo 23: Türkiye ve Kars İlinde Kanatlı Hayvan Sayıları

	Kaz Sayısı (Adet)		Hindi Sayısı (Adet)		Ördek ve Beç Tavuğu (Adet)	
	Türkiye	Kars	Türkiye	Kars	Türkiye	Kars
2008	1.062.887	128.400	3.230.318	34.750	470.158	16.160
2009	944.731	96.950	2.755.349	32.250	412.723	16.490
2010	715.555	96.480	2.942.170	29.000	396.851	15.260
2011	679.516	98.480	2.563.330	27.800	382.223	15.700
2012	676.179	111.150	2.760.859	24.400	356.730	12.030
2013	755.286	116.480	2.925.473	24.845	367.821	10.285
2014	911.990	280.500	2.990.305	37.250	399.820	8.898
2015	850.694	270.000	2.827.731	35.800	398.387	11.530
2016	933.353	279.200	3.182.751	35.611	413.841	12.850
2017	978.384	264.161	3.872.460	36.882	491.561	10.362
2018	1.080.190	274.157	4.043.332	36.882	532.841	10.362

Kaynak: (TÜİK, 2018)

Kanatlı hayvan sayısı 2018 yılında 595.558 adettir. Son 10 yılda kanatlı hayvan sayısı yaklaşık %90 artış göstermiş olup kaz sayısı'nda % 120 artış göstermiştir. Kaz etinin kg fiyatı 60-80 TL arasında olması ekonomik getirisinin büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıktan fazla olması üretim sermaye maliyetinin az olması gibi birtakım faktörler nedeniyle üreticilere kaz yetiştiriciliği cazip gelmektedir.

Tablo 24: Türkiye'de ve Kars ilinde tavuk sayısı

	Et ve yumurta Tavuğu Sayısı (Adet)	
	Türkiye	Kars
2008	244.280.376	128.400
2009	229.969.403	96.950
2010	234.918.385	96.480
2011	237.873.469	98.480
2012	253.711.573	111.150
2013	266.153.454	116.480
2014	293.727.620	280.500
2015	312.255.634	270.000
2016	329.011.317	279.200
2017	342.801.349	264.161
2018	353.561.499	274.157

Kaynak: (TÜİK, 2019)

Kars ili kaz üretiminde Türkiye'de 1 sırada yer almakta olup ikinci sırada bulunan Muş ilinin de 3 katı kaz üretimi gerçekleştirmektedir.

Tablo 25: Türkiye de İllerin Kaz Sayıları (2018)

SIRA	İL	ADET
1	KARS	274.157
2	MUŞ	92.754
3	ARDAHAN	75.626
4	ÇANKIRI	58.982
5	KÜTAHYA	42.211
6	SAMSUN	33.682
7	AFYON	32.534
8	YOZGAT	29.163
9	ŞANLIURFA	25.116

Kaynak: (Drdatastats, 2019)

2.1.4. Kars'ta Kırmızı Et Sektörünün Önündeki Sorunlar

Kars ilinde devlete bağlı kombine bulunmamaktadır. Kars ilinde 504 kişi ile yapılan Ankette de göstermiştir ki hayvan yetiştiricilerin % 60'ının (1-20 adet) hayvan varlığına sahip olduğu küçük işletmelerin desteklenmesi gerekliliğini, Kars ilinde Et ve Süt kurumu tarafından kombine oluşturularak üreticilerin hayvanlarını satabilecekleri kombine ye ihtiyaç duyulmaktadır.Hayvan üreticilerin Kars ili merkezde ve Selim ilçesinde bulunan hayvan pazarında hayvanlarını satmak zorundadırlar.

Kooperatifçiliğin gelişmemesi nedeniyle hayvan fiyatları aracılar tarafından belirlenmektedir. Son 5 yılda Devlet destekleri ile yapılan çiftliklerin birçoğu hayvan beslememekle birlikte boş ve atıl olarak durmaktadır. Hayvan satış aracılığı yapmaktadırlar. Çiftlik desteklerinin çoğu bölge ekonomisine katkı sağlamamakla birlikte ülke milli serveti boşa gitmiştir. Küçük işletmeler desteklerden yararlanamamış büyük işletmelerin birçoğu destekleri su istimal etmişlerdir.

Çiftlik destekleri devlet mekanizmaları tarafından denetlenmemesi nedeniyle hayvan varlığına yansımamış, Kars iline faydası olmayan destek haline dönüşmüştür.

Kars ili ve bölgede hayvancılığın geliştirilmesi için işletmelere yem desteği verilmesi gerekmektedir. Bölgede küçük işletmeler tarafından geleneksel yöntemlerle yapılan hayvancılık neticesiyle buzağı ölümleri karşımıza çıkan sorunlardan gelmektedir. Buzağı ve hayvan ölümlerinin azaltılması için eğitim verilmesi gerekmekte ve devlet

destekli ücretsiz veteriner desteği verilmesi de gerekmektedir. Kars ilinde aracılarn hayvan fiyatlarını belirlemesinin önüne geçilmesi üretici ve tüketici için olumlu sonuçlar verecektir. Hayvan kesim fiyatı ile tüketicinin önüne gelen fiyat arasında % 40-50 civarında aracılarn ve satıcıların kârı bulunması fiyatları artırmaktadır.

Kars ilinde geleneksel yöntemlerle yapılan hayvancılık , çok eski ağılların kullanılması verimliliği azaltan etmenlerdendir. Hayvancılık zor ve aşırı emek isteyen sektör olduğu için her evden en az bir kişi sürekli nöbet halinde kalması gerekmesi insanların sosyalleşme sorunlarını da neden olmaktadır. Köylerde modern köy çiftlikleri oluşturularak köylülerin birlikte hareket etmeleri sağlanmalıdır.

Köylülerin verimsiz ırklardan verimli ırklara geçmeleri için devlet desteği ile verimli damızlık hayvanlara geçilmesi sağlanması gerekmektedir. Devlet tarafından hayvan yetiştiricilerinin mağdur olmayacağı taban fiyatlar belirlenmesi gerekmektedir.

Kars ilinde hayvan yetiştiriciliği genellikle 40 yaş üstü insanlar tarafından ailelerinden kalan meslek olarak görülerek yapılmaktadır. Gençlerin sektöre teşviklerle ilgilerini artırarak bölgede işsizliğin azaltılacağı da unutulmamalıdır. Gençlere uzun vadeli ağıl , hayvan ve finansman desteği sağlanmalıdır.Kars ilinde arazi kullanım durumu çayır ve mera %40, tarıma elverişli topraklar %34, tarım dışı arazi, %22 ormanlık ve fundalık %4 oranında bulunmaktadır (TUTAR, DEMİR, ELYILDIRIM, BOZTEMİR, & SARIŞEN, 2012).

Hayvancılık sektörünün en önemli girdi maddesi olan besi yem fiyatları 2009 yılında 416 TL'den 2019 yılında 1500 TL'ye yükselmiştir. Son 10 yılda yaklaşık 4 kat artış göstermiştir. Hayvan yetiştiricilerinin maliyetleri artarak zarar edenlerin yanında piyasadan çekilerek yapacak başka işi olmayanların büyük kentlere göç etmelerine de neden olmuştur. Besi yemleri birçok firma tarafından 50 kilogramlık torbalarda satılmakta olup ortalama bir hayvanın günlük besi yemi ihtiyacı (4-6 kg) olmaktadır. (Karsofisyem, 2019)

Tablo 26: Yıllık Ortalama Besi Yemi Fiyatları (TL / Ton)

2006	311.08
2007	433.75
2008	522.50
2009	416.67
2010	478.75
2011	615.83
2012	683.75
2013	710
2014	930
2015	880
2016	830
2017	990
2018	1250
2019	1500

Kaynak : (Kars OfisYem, 2019)

Dünyada yem üretimi 2014 yılında 980 milyon tola ulaşmış olup , Türkiye 15 milyon ton yem üretimi ile dünya yem üretiminin % 1.5'ini sağlamıştır.

2.1.5. Kars İlinde Hayvancılığa Devlet Kurumları Destekleri

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından Kars ilinde hayvancılığın gelişmesi için çok çeşitli destekler ve hibeler verilmektedir. Bu destek ve hibelerden yararlanmak için işletmelerin belirli adet hayvan sayısı olması gerekmektedir. Bu desteklere hayvan alım desteği, buzağı desteği, aşı desteği, çoban istihdam desteği, koyun-keçi desteği, sıfırdan ağıl yapım ve ağıl yenileme desteği, teçhizat ve makine desteği örnek olarak gösterilebilir.

TKDK, KOSGEB, Ziraat Bankası, Tarım kredi kooperatifleri hayvancılığı desteklemek için hibe destek ve kredi vermektedir.

Kooperatifçilik bölgede gelişmemiş olup sadece Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır. Kars ilinde Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi 1982 yılında açılmış olup birliklerin ve kurumların talepleri doğrultusunda eğitim faaliyetlerine destek olmaktadır. Hayvan yetiştiricileri tarafından fakülteye getirilen hayvanların hastalık tetkikleri ve otopsi işlemleri yapılmaktadır..

Serhat Kalkınma Ajansı tarafından Kars ilinde hayvan yetiştiricilerine 2011-2016 yılları arası toplam 9 proje ile 438 damızlık hayvan desteği sağlanmış olup hibe miktarı 1.813.493.50 TL olmuştur.(SERKA)

TKDK tarafından 2011-2018 yılları arasında % 75 AB fonundan % 25 Türkiye fonundan oluşan IPARD 1 fonu ile 8 Adet et üreten işletmeye 8.221.473,65 TL destek sağlanılmıştır (ÇELİK, 2019:54)

2.1.6. Kars İlinde Kırmızı Et Fiyatları

Kars ilinde Et ve Süt Kurumu tarafından belirlenen fiyatlardan farklı olarak , hayvan pazarlarında hayvan varlığına göre fiyatlar daha da aşağı seviyelerden de işlem görebilmektedir.

2019 yılında Et ve Süt Kurumu yerli 1.kalite tosun etini randımanına göre kg 30 -32 TL' den alırken ithal tosun fiyatını 29- 31 TL' den almaktadır. Kars ilinde kasap ve marketlerde 43-45 TL civarında satılmaktadır. Hayvan besicileri 1-2 yıl besledikleri büyükbaş hayvanlarının kilogramın dan 3-5 TL arasında kar elde ederken , araçlar ve kasaplar fiyatların 12-15 TL artmasına neden olarak üreticiden tüketiciye % 40 artışla kırmızı eti ulaştırmaktadır.

Kanatlı hayvan sayısı 2018 yılında 595.558 adettir. Son 10 yılda kanatlı hayvan sayısı yaklaşık %90 artış göstermiş olup kaz sayısı'da % 120 artış göstermiştir. Kaz etinin kg fiyatı 60-80 TL arasında olması ekonomik getirisinin büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıktan fazla olması üretim sermaye maliyetinin az olması gibi birtakım faktörler nedeniyle üreticilere kaz yetiştiriciliği cazip gelmektedir.

Kars ilinde et fiyatlarını etkileyen en önemli faktörlerin başında yem fiyatları gelmektedir. Hayvancılıkla uğraşan üreticilerin çoğunluğu aynı zamanda hayvan yemi yetiştiriciliği de yapmaktadır. Yaz aylarında tarlaların hasatı yapılmakta olup ürün miktarı bol olduğu yıllarda yem fiyatları ucuzlamaktadır. Yem miktarının bol olduğu yıllarda üreticiler büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayılarını artırmaktadır. Yem miktarının az olduğu yıllarda yem fiyatları artmakta olup hayvan sayısını azaltmaktadır. Hayvanlarına kış ayını çıkartması gereken üretici maliyetlerin fazla artacağı sebebiyle hayvanlarını pazarda satmak istemektedir. Yem maliyeti arttığı yıllarda hayvan fiyatları ve et fiyatları kısa dönem'de azalmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARININ ET FİYATLARINA YANSIMASI; KARS İLİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu kısmında ilk olarak hayvancılık sektörünün sorunlarının et fiyatlarına yansımaları ile ilgili yerli ve yabancı literatür ele alınmıştır. Daha sonra çalışmanın metodolojisi kısmında; araştırmanın amacı ve konusu, evren ve örneklem süreci ve araştırmanın yöntemi noktasında veri toplama ve analiz teknikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Son kısımda ise elde edilen veri analizleri sonucunda ulaşılan bulgular ışığında genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

3.1. Literatür Taraması

Hayvancılık sektörünün sorunlarının et fiyatlarına yansımaları ile ilgili olarak incelenen literatürde genellikle bu çalışmalarda kullanılan göstergelerde büyük bir değişiklik ortaya çıkmaktadır. Hayvancılık sektörünün sorunları, et fiyatları ile ilgili literatür taramaları yapılmıştır. Bu bağlamda yerli ve yabancı literatür aşağıdaki tablolarda özetlenmiştir.

Tablo 27: Kırmızı Et Fiyatlarına Yönelik Literatür Taraması

Yazar ve yıl	Konu	Yayınevi ve Yayın yeri ve
Bozkurt Özsereli 2013	Büyükbaş Hayvancılık ve Süt Sektörleri Raporu Ülkelerin et ve süt üretimini örneklem alıp başarılı yöntemler uygulanması sağlanmalıdır.	Teorik Araştırma Yönetimi
Erol AYDIN, Yılmaz ARAL vd. 2011	Türkiye’de son 25 yılda kırmızı et fiyatlarındaki değişimler ve ithalat kararlarının etkilerinin analizi hayvan fiyat ve besi yeminin birlikte değerlendirilmesi	Vet Hekim Der Derg 82(1): 3-13, 2011
Özge SAYGIN, DEMİRBAŞ 2017	Nevin Türkiye’de Kırmızı Et Sektörünün Mevcut Durumu ve Çözüm Önerileri Hayvancılık sektöründe uzun vadeli planlar yapılmasının önemi üzerine çalışma	Teorik Araştırma yöntemi

3.2. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırma teorik verilerin yardımı ve anket verileri kullanılarak hayvancılık sektörünün sorunları ve et fiyatlarına etki eden etmenlere ulaşılmaya çalışılmıştır.

3.2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; hayvancılık sektörü sorunlarının et fiyatlarına yansımaları ve bölge insanın daha verimli üretim yaparak ekonomik gelişimini ve ülke ekonomisine katkılarının artırılmasını sağlamak için Kars ili üzerinde bir saha araştırması (anket) yaparak hayvancılık sektöründe yaşanan sorunlar ve et fiyatlarına yansımalarını ölçmeye çalışarak çözüm önerileri geliştirmektir.

3.2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Araştırma Kars ili merkezinde ve bütün ilçelerinde ikamet eden katılımcıları kapsamaktadır. Anket çalışmasında özellikle Kars ilinde hayvancılık ile uğraşan

işletme sahipleri, hayvan bakıcılarının, kasaplar ve pazarlamacıların ankete katılmasında öncelikli olunmaya çalışılmıştır. Kars'ın gelir kaynakları içinde en büyük paya sahip hayvancılık sektörü çalışanları emek gösterenler Kars ekonomisine büyük katkı sağlayarak çalışmamda büyük paya sahiptirler. Cinsiyet yönünden katılımcıların büyük çoğunluğu sektör gereksinimleri nedeniyle erkekler katılımcılara anket yapılmasında öncelik tanınmıştır.

3.2.3. Araştırmanın Evren ve Örneklem Süreci

Kars İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü verileri neticesinde 2019 yılı itibariyle Kars ilinin genel nüfusu 288.828 olduğu görölmektedir. Bu bağlamda evreni temsil eden 550 anket yapılmış ancak çeşitli hatalı, eksik doldurulan anketlerden dolayı 504 anket değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırma çalışmasında tesadüfi (olasılıklı) olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan kolayda örnekleme yöntemine yer verilmiştir. Araştırmada bu yöntemin tercih edilmesinde en önemli faktör ise amacına uygun olmasıdır. Anket öncelikli olarak 40 adet yapılarak güvenilirliği test edilmiş olup güvenilirlik oranı % 94 olumlu çıkınca diğer anketler yapılmıştır. Ayrıca 100.000 kişilik bir evren büyüklüğünün $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tahmini örneklem büyüklüğünün 388 kişi olduğu dikkate alındığında kullanılan anket sayısının yeterli olduğu görölmektedir (Demir, 2019).

3.2.4. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak sektör çalışanları ile yapılan anket çalışması ve bire bir görüşme yönteminden yararlanılmıştır.

3.3. Araştırma Verilerinin Analizi ve Değerlendirilmesi

Araştırma bulguları frekans (sıklık) ve yüzdelik (%) analizler yardımıyla öncelikli olarak katılımcıların demografik özelliklerini daha sonra başlıklar halinde katılımcıların sektöre bakış açıları, memnuniyet düzeyleri, sorunları ve beklentileri kapsamındaki analizler değerlendirilmektedir.

3.3.1.Frekans Yüzdelik (%) Tabloları

Araştırma çalışmasının bu bölümünde araştırma verilerinin frekans yüzdelik (%) tabloları ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir.

Katılımcıların sahip oldukları; cinsiyet, medeni hal, yaş, eğitim düzeyi, meslek ve hane gelir düzeyi olan demografik özelliklere yer verilmiştir.

3.3.2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırma çalışması, katılımcıların sahip oldukları demografik özellikleri bakımından frekans analizleri yardımıyla aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 28: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N (Kişi Sayısı)	% (Yüzde)
Erkek	464	92,1
Kadın	40	7,9
Medeni hali		
Evli	382	75,8
Bekar	122	24,2
Yaş		
18-24	31	6,2
25-31	115	22,8
32-38	134	26,6
39-45	117	23,2
46 ve üzeri	107	21,2
Eğitim düzeyi		
Okuryazar	48	9,5
İlkokul mezunu	98	19,4
Ortaokul mezunu	100	19,8
Lise mezunu	211	41,9
Üniversite	47	9,3
Meslek		
İşletme Sahibi	206	40,9
Pazarlamacı	44	8,7
Hayvan Bakıcısı	105	20,8
Diğer	149	29,6

Analiz edilen tablo 28'e göre bu araştırma çalışması %92,1 erkek ve % 7,9 kadın katılımcıdan oluşmaktadır.

Katılımcıların %75,8'i evli iken %24,2'u bekardır.

Bu araştırma yaş düzeyinde ele alındığında katılımcıların % 6,2'ü 18- 24 yaş aralığında yer alırken, 25-31 yaş aralığındaki oran % 22,8, 32 - 38 yaş aralığındaki oran %26,6 39 -45 yaş aralığındaki oran % 23,2 ve 46 yaş ve üstü kişilerin oranı ise %21,2 olarak görülmektedir.

Katılımcıların eğitim düzeyine bakıldığında ise okuryazar olan oranının % 9,5 olduğu ilkokul mezunlarının oranı %19,4 olduğu ortaokul mezunlarının oranı %19,8 olduğu, lise mezunlarının oranı %41,9 ve üniversite mezun oranı ise yaklaşık olarak % 9,3 olarak kaydedilmiştir. Bu veriler ışığında katılımcıların büyük bir çoğunluğu ortaokul mezunu ve üstü olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların icra ettikleri meslek düzeyinde ele alındığında ise %40,9'lık oranının işletme sahibi olduğu, pazarlamacı oranı yaklaşık olarak % 8,7, hayvan bakıcısı oranının %20,8, diğer diye cevap verenlerin oranının %29,6 olduğu görülmektedir.

Araştırma çalışması, katılımcıların sahip oldukları işletme ve gelir özellikleri bakımından frekans analizleri yardımıyla aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 29: Katılımcıların İşletme ve Gelir Özelliklerine Göre Dağılımı

İşletme Mülkiyet Durumu	N (Kişi Sayısı)	% (Yüzde)
Kendimizin	347	68,8
Kira	87	17,3
Diğer (Devlet, Akraba)	70	13,9
Mera Mülkiyet Durumu		
Köy Merası	379	75,2
Kira	49	9,7
Diğer	75	14,9
İşletmenizin Mevcut Hayvan Sayısı		
1-20 arası	211	41,9
21-30	181	35,9
31-100	80	15,9
101 ve üzeri	32	6,3
İşletmenizin Hayvan Türleri		
Büyükbaş	390	77,4
Küçükbaş	114	22,6
Hayvanlarınızı Satma Şekliniz		
Kendi İmkanlarımla	385	76,4
Aracı Vasıtasıyla	119	23,6
Gelir Durumunuz		
1000-2000	146	28,9
2001-3000	165	32,8
3001 ve üstü	193	38,3
Hayvancılık Dışında İşiniz		
Yok	386	76,6
Var	118	23,4
Hayvancılık Sektöründe Çalışma Süreniz		
1-3 yıl	54	10,7
3-6 yıl	115	22,8
7-10 yıl	78	15,5
10-15 yıl	108	21,4
15 ve üstü yıl	149	29,6

Hayvanlarınızı Satış Şekliniz		
Peşin	368	73
Çek	31	6,2
Senet	32	6,3
Veresiye	73	14,5
Toplam	504	100

Öte yandan Tablo 29'da başlığı altında bulunan işletme ve gelir özelliklerine göre dağılımında İşletme mülkiyet durumu sorusuna %68,8 büyük oranla kendimizin %17,3 ile kira %13,9 ile diğer başlığı cevaplandığı görülmektedir.

Mera mülkiyet durumuna bakıldığında %75,2 gibi büyük oranla köy merası kullanıldığı %9,7 kira % 14,9 diğer belirtilmiştir.

İşletmelerin mevcut hayvan sayıları sorulduğunda %41,9 lük büyük oranla (1-20) hayvan sayısı olduğu %35,9 oranla (21-30) hayvan sayısına sahip olduğunu 31-100 hayvan sayısına sahip işletme sayısının %15,9 olduğu 100 ve üzeri hayvan sayısına sahip işletme sayısı %6,3 olduğu görülmüştür.

İşletmenizin hayvan türleri %77,4 ile büyükbaş %22,6 ile küçükbaş hayvan yetiştiriliciliği yapıldığı görülmektedir.

Hayvanlarınızı satma şekliniz sorusuna verilen %76,4 lük büyük oranla kendi imkanlarımla %23,6 ile aracı vasıtasıyla hayvanlarını sattığı görülmektedir.

Gelir durumu sorusuna %38,3 oran 3000 TL ve üstü geliri olduğunu % 32,8 oranın 2000-3000 TL arasında geliri olduğunu % 28,9 oranla 1000-2000 TL arasında geliri olduğunu belirtmiştir Bu balgamda %61,7 oranın 3000 TL altında geliri olduğunu belirtmesinden hayvancılık sektöründe gelir kazanımın düşük olduğunu anlayabiliriz.

Hayvancılık dışında işiniz var mı sorusuna %76,6 ile yok cevabı verilmiş olup %23,4 lük oranda ikinci bir işlerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Hayvancılık sektöründe çalışma süreleri sorusuna %29,6 (15 yıl ve üstü) olduğunu % 21,4 (10-15 yıl arası) olduğunu % 15,5 (7-10 yıl arası) olduğunu % 22,8 (3-6 yıl arası) olduğunu %10,7 oranında (1-3 yıl arası) sektörde olduğunu belirtmiştir.

Hayvanlarınızı satış şekliniz sorusuna % 73'lik büyük oranla peşin satış yaptıklarını, çek ile satış yaptığını belirten sayısı % 6,2 senet ile satış yaptığını belirten sayısı % 6,3 veresiye satış yaptığını belirten sayısı %14,5 olduğu görülmüştür.

3.3.3. Bölgede Hayvancılıkta Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Başlığındaki Sorular

Bölgede hayvancılık sektöründe çalışanlar ile yapılan mülakat ile öncelikle sorunlar tespit edilmeye çalışılmış genel sorunlar tespit edilerek anket maddeleri oluşturulmuştur.

Tablo 30: Çoban İhtiyacı sorusuna konusundaki düşünceleri Sürü yöneticisi (Çoban) bulunamaması

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	102	20,2
Katılmıyorum	116	23
Kararsızım	67	13,3
Katılıyorum	128	25,4
Kesinlikle Katılıyorum	91	18,1
Toplam	504	100

Tablo 30'a göre hayvancılık sektöründe katılımcıların % 43,5'i hayvanlarının bakımı için çobana ihtiyaç duyduğunu belirtmiş işletme kapasitelerinin artması için bu sorunun çözülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Hayvancılık sektörünün olmazsa olmazlarından olan çoban ihtiyacı Kars genelinde yurda kaçak giren Afganistan uyruklular tarafından giderildiği ahırlarda Afganistan ve diğer yabancı uyruklu şahısların çalıştığı ifade edilmektedir.

Tablo 31: Hayvanların kötü barınaklara saklandığını düşünüyor musunuz?, Hayvanlara kışın iyi yem verilmediğini düşünüyor musunuz?

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	38	7,5
Katılmıyorum	117	23,2
Kararsızım	99	19,6
Katılıyorum	185	36,7
Kesinlikle Katılıyorum	65	12,9
Toplam	504	100

Tablo 31'e göre katılımcıların hayvancılık sektöründe hayvan barınakları ile ilgili barınakların kötü olduğunu düşünüyor musunuz hayvanları iyi yem verilmediğini düşünüyor musunuz sorusuna sadece %30,7 sinin katılmadığı diğer büyük çoğunluğunun bu yönlü düşünmediğinden barınakların şartlarının olumsuz olduğunu hayvanlara iyi yem verilmediğini düşünebiliriz. hayvancılık sektörüne olumsuz baktıklarını çalışmak istemediklerini de dile getirmişlerdir.

Tablo 32: Meraların altyapısına ilişkin sorunlar

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	58	11,5
Katılmıyorum	98	19,4
Kararsızım	101	20
Katılıyorum	170	33,7
Kesinlikle Katılıyorum	77	15,3
Toplam	504	100

Tablo 32'ye göre katılımcıların meraların altyapısı ile ilgili sorunlar olduğunu düşünen sayısı % 49 sorun olmadığını düşünenlerin sayısı % 30,9 kararsız oranı % 20'dir. Meraların altyapısının yetersiz olduğunu düşünenlerin sayısının fazlalığı meraların altyapısının yetersiz olduğu mevcut şartların iyileştirilmesi gerektiğini hayvanların daha iyi beslenerek daha verimli olmasını sağlayacaktır. Kars ilinde soğuk hava şartları nedeniyle nisan-mayıs aylarında meralarda otlatılan hayvanlar eylül-ekim aylarında kapalı ahırlara alınmakta yılın 7 ayını meralarda geçiren hayvanlar yılın 5 ayını da ahırlarda kapalı ortamda kalmaktadırlar.

Tablo 33: Hayvansal ürünlerin katma değerinin düşük olması

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	63	12,5
Katılmıyorum	109	21,6
Kararsızım	80	15,9
Katılıyorum	162	32,1
Kesinlikle Katılıyorum	90	17,9
Toplam	504	100

Tablo 33'e göre katılımcıların % 50 si hayvansal ürünlerin katma değerinin düşük olduğuna inanmakta olup % 34,1 katma değer yeterli olduğuna inanmaktadır.

Katılımcılar verdikleri emeğin karşılığını alamadıklarını hayvancılığın yeterli katma değerin sağlanmadığını dile getirmişlerdir.

Tablo 34: Hayvancılığın geleneksel yöntemlerle hayvancılığın yapılması

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	55	10,9
Katılmıyorum	99	19,6
Kararsızım	77	15,3
Katılıyorum	179	35,5
Kesinlikle Katılıyorum	94	18,7
Toplam	504	100

Tablo 34'e göre katılımcıların Kars ilinde hayvancılığın geleneksel yöntemlerde yapıldığını düşünen katılımcı oranı % 54.2 gibi büyük çoğunluk yeni teknoloji ve modern tekniklere ihtiyaç duyulduğunu üreticilerin bu konuda devlet yetkililerince yeterli desteğe ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. de dile getirmişlerdir.

Tablo 35: Bölgeye uygun ırk ıslahı çalışması yapılmaması

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	50	9,9
Katılmıyorum	95	18,8
Kararsızım	83	16,5
Katılıyorum	188	37,3
Kesinlikle Katılıyorum	88	17,5
Toplam	504	100

Tablo 35'e göre katılımcıların % 54.8 i ırkların verimli olmadığını belirtirken % 16.5 kararsız % 20.7'lik düşük oranla yeterli olduğunu düşünüyor hayvancılık sektöründe Irklar verim açısından çok önemli yer teşkil etmektedir. Verimli ırkların kullanılması et ve süt hayvancılığında birim maliyetleri düşürmesinin yanında üreticinin para kazanmasına yaptığı işten emeğinin karşılığını alması ile birlikte memnuniyetini artıracak en önemli etken olacaktır. Kars ilinde beslenen yerli ırklar ve Zavot ırkının et tutma kapasitesi ile Angus vb. etçil ırklar arasında çok büyük farklar bulunmaktadır. Avrupa menşeli ırklar çaprazlama yapılarak en verimli ırkları oluşturulmuştur.

Üreticiler ihtiyaçlarına göre süt ve et ırkları konusunda bilgilendirilerek verimsiz ırkların ıslah edilmesi üretici ve tüketici açısından faydalı olacaktır.

Tablo 36: Satış ve pazarlama olanaklarının kısıtlılığı

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	80	15,9
Katılmıyorum	105	20,8
Kararsızım	86	17,1
Katılıyorum	148	29,4
Kesinlikle Katılıyorum	85	16,9
Toplam	504	100

Tablo 36'ya göre katılımcıların satış ve pazarlama olanakları konusunda Kars ilinin yetersiz olduğunu düşünenlerin oranı % 46.3 olup kararsızların oranı % 17.1 Satış ve pazarlama olanaklarının yeterli olduğunu düşünen oranı % 36.7 olmuştur. Bölgede hayvancılık sektöründe satış ve pazarlama olanaklarının artırılarak rekabet ortamının oluşturulması üreticilerin memnuniyetini artıracaktır. Satış ve pazarlama konusunda yeterli alıcı olmadığı takdirde az sayıda alıcı piyasayı kendi menfaatleri doğrultusunda belirleyerek üreticileri zarar ettirebilmelerinin önüne geçilmesi gerekmektedir.

Tablo 37: Meraların aşırı kullanımı (fazla otlama)

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	77	15,3
Katılmıyorum	117	23,2
Kararsızım	71	14,1
Katılıyorum	146	29
Kesinlikle Katılıyorum	93	18,5
Toplam	504	100

Tablo 37'ye göre katılımcılar meraların fazla kullanılıyor mu sorusuna % 47.5 oranla fazla kullanıldığı cevabını vermiş olup % 14.1 oranın kararsız % 38.5 oran meraların fazla kullanmadığını belirtmiştir. Meraların tahrip edilmesi aşırı kullanılması hayvanların beslenemeyeceği anlamına gelmektedir. Meraların aşırı otlatılması kuraklık ile tahrip olması daha az sayıda hayvanın yararlanmasına neden olmaktadır. Türkiye'de en fazla çayır ve mera % 39'luk oranla Doğu Anadolu Bölgesinde yer almakta olup hayvancılığın besin ihtiyacı açısından bu bölgeyi hayvancılık sektöründe lider konumda olmasını sağlamaktadır. Meralar'ın korunması ve iyileştirilmesi bölge ekonomisini olumlu etkileyecektir.

Tablo 38: Hayvansal Üretim için Finansman Eksikliği

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	47	9,3
Katılmıyorum	73	14,5
Kararsızım	54	10,7
Katılıyorum	212	42,1
Kesinlikle Katılıyorum	118	23,4
Toplam	504	100

Tablo 38'e göre katılımcıların hayvancılık sektöründe hayvansal üretim için finansman eksikliği bulunduğunu belirten sayısı % 65.6'lık büyük çoğunluk yer almaktadır. Kararsız oranı % 10.7 finansman ihtiyacı olmayan % 23.8 katılımcıların çoğunluğu tarafından üretim ihtiyacı ve kapasitelerini artırmak için finansmana ihtiyaç duydukları belirtilmiş ve desteklerin büyük üreticilere verildiği küçük üreticilerin yeteri kadar desteklenmediği belirtilmiştir.

Tablo 39: Üreticilerin genel finansman ve maddi durumları

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	45	8,9
Katılmıyorum	72	14,3
Kararsızım	78	15,5
Katılıyorum	188	37,3
Kesinlikle Katılıyorum	121	24
Toplam	504	100

Tablo 39'a göre katılımcıların genel finansman eksik olduğunu düşünüyor musunuz sorusuna % 61,3 ü finansman eksik olduğunu belirtmiş olup % 15.5 kararsız %23.2 oranda katılmadığını belirtmiştir. Üreticilerin maliyetlerinin yaklaşık % 70'inin yem maliyeti olması yemi kış başlamadan almaları gerekmesi nedeniyle finansman ihtiyacı duymaktadırlar. Bölge ikliminin sert olması nedeniyle yılın yarısına yakınında üreticiler hayvanları ahırlarda beslemek zorunda kalmaktadırlar. Hayvanların yem tüketim miktarı artmakta olup üreticilerin finansman ihtiyacında artmaktadır. Hayvan fiyatlarının dalgalı seyretmesi, yem fiyatlarında yaşanan artışlar üreticinin ileriye dönük planlar yapmasını zorlaştırmaktadır.

Tablo 40: Uygun teknoloji ve yeterli hijyene sahip olmayan işletmeler

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	36	7,1
Katılmıyorum	89	17,7
Kararsızım	107	21,2
Katılıyorum	176	34,9
Kesinlikle Katılıyorum	96	19
Toplam	504	100

Tablo 40'a göre katılımcıların yeterli teknoloji ve hijyen şartları ile ilgili yeterli olduğunu düşünen oranı %24.1 kararsız olanlar % 21.2 olurken yeterli olmadığını düşünen sayısı % 53.9 lük büyük çoğunluk oluşturmaktadır. Katılımcılar yeterli teknoloji ve hijyenin olmadığını belirtmesinden yola çıkarak verim sıkıntısının olduğunu kalkınma ve karlılık oranının artırılması için üreticiler devlet kurumları ve özel kurumlar tarafından desteklenerek verim artışı ile hem üretici hem tüketici kazanacaktır.

Tablo 41: Düşük verimli yerli ırkların mevcudu

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	41	8,1
Katılmıyorum	95	18,8
Kararsızım	95	18,8
Katılıyorum	206	40,9
Kesinlikle Katılıyorum	67	13,3
Toplam	504	100

Tablo 41'e göre katılımcılar Kars ilinde bulunan yerli ırkların verimsiz olduğunu % 54.2 büyük oranla belirtmiş olup %18.8 kararsız %26.7'lik küçük oran verimli olduğunu belirtmiştir. Yerli ırkların verimsiz olduğunu belirten büyük çoğunluk bulunması ırkların ıslah edilmesi ve üreticilerin verimli ırkları beslemesi teşvik edilmesi gerektiğini göstermektedir. Devlet kurumlarınca küçük üreticileri destekleyerek uygun şartlarda verimli ırkları temin etmeleri sağlanması gerekmektedir. Ülkemizin hayvan ithalatına başvurmaması döviz kaybının önlenmesi halkımızın yeteri kadar kırmızı et tüketimi için etçil verimli ırkların üreticilere Tarım ve Orman bakanlığınca uygun şartlarda verildiği takdirde sorunların azalacağı açıkça anlaşılmaktadır..

Tablo 42: Yem girdi maliyetleri ile et fiyatları arasında dengesizlik var

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	43	8,5
Katılmıyorum	65	12,9
Kararsızım	62	12,3
Katılıyorum	191	37,9
Kesinlikle Katılıyorum	143	28,4
Toplam	504	100

Tablo 42'ye göre katılımcıların hayvancılık sektöründe olmazsa olmazlarından yem girdi maliyetleri ile et fiyatları artışları arasında dengesizlik olduğunu düşünüyor musunuz sorusuna katılıyorum belirtenlerin oranı % 66.3'ü kararsız olanların oranı % 12.3'ü katılmıyorum oranı % 21.4 olduğunu belirtilmiştir.

Katılımcıların % 66.3'lük büyük oranı et fiyatları artışından fazla olarak yem maliyetlerinin arttığını belirtmiştir. Hayvancılık sektöründe maliyetlerin % 70 ini yem oluşturmaktadır. Son 10 yılda yem fiyatları yaklaşık 4 kat artarken et fiyatları 2.5 kat artış göstermiştir. Üreticilerin çoğunluğu yem fiyatları artışı nedeniyle zarar ettiklerini, hayvancılık sektörünü olumsuz etkileyen en önemli faktörün yem maliyetleri olduğunu belirtmiştir. Kars ilinde yem ve saman fiyatlarının arttığı yıllarda piyasada hayvan fiyatlarının azaldığı üreticilerin hayvan sakladıkları taktirde daha fazla zarar etmemek için hayvanlarını pazarda satmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Üreticilerin zarar ettikleri taktirde piyasadaki çekildikleri ve ilerleyen yıllar da hayvan sayısını kapasitesini yem fiyatlarında yaşanacak artış korkusuyla artırmadıkları belirtilmiştir.

Yem maliyetleri azaldığı taktirde hayvan sayısının artacağı ithalat ve döviz çıkışının önüne geçileceği ve bunun ile birlikte yerli üreticinin kapasite artışına gideceği katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Tablo 43: Hayvan hastalıklarıyla mücadelenin yetersiz oluşu

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	47	9,3
Katılmıyorum	112	22,2
Kararsızım	70	13,9
Katılıyorum	161	31,9
Kesinlikle Katılıyorum	114	22,6
Toplam	504	100

Tablo 43'e göre katılımcıların % 31.5 hayvan hastalıkları ile ilgili mücadelenin yeterli olduğunu düşünürken % 13.9 kararsız olduğunu belirtmiş olup % 54.5 lik büyük oranla hayvan hastalıklarıyla mücadelenin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Hayvan hastalıkları ile mücadelede bilgi yetersizliği nedeniyle birçok hayvan hayatını kaybetmekte üretici için sermaye kaybı tüketici için fiyat artışı olarak piyasaya yansımaktadır.

Tablo 44: Yetiştiricilerin hayvanlardan daha fazla verim alması için eğitim almaları gerekir

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	37	7,3
Katılmıyorum	78	15,5
Kararsızım	61	12,1
Katılıyorum	204	40,5
Kesinlikle Katılıyorum	124	24,6
Toplam	504	100

Tablo 44'e göre katılımcıların % 65.1'i verim artışı için eğitim alınması gerektiğini düşünürken % 12.1 kararsız olduğunu belirtmiş olup % 22.8 lik oran eğitime ihtiyaç olmadığını belirtmiştir.

Hayvancılık sektöründe verim artışı için ırkların ıslah edilmesinin önemi, yem girdi kullanımı, hayvan hastalıkları ile mücadele, sermaye kullanımı vb birçok alanda geleneksel yöntem kullanan küçük üreticinin kapasite ve verim artışı için eğitime ihtiyacı bulunmaktadır.

Yetiştiricilerin eğitim ile bilgi birikiminin artırılması ülke ve bölge hayvancılık sektörünü olumlu yönde etkileyeceği aşıkardır.

Tablo 45: Yapacak başka işim olmadığı için hayvancılığa devam etmek zorundayım

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	73	14,5
Katılmıyorum	89	17,7
Kararsızım	78	15,5
Katılıyorum	167	33,1
Kesinlikle Katılıyorum	97	19,2
Toplam	504	100

Tablo 45'e göre Katılımcıların % 52.3 ü Hayvan yetiştiriciliğini yapacak başka işleri olmadıklarından dolayı yaptıklarını % 15.5 ünün kararsız olduğunu % 32.2 sinin hayvancılığı severek yaptığını belirtmiştir. Katılımcılarla yapılan mülakatlarda mesleklerinin çok zahmetli olduğunu diğer maddelerde belirttikleri sektörün para kazandırmadığını dile getirmişlerdir.

Tablo 46: Hayvancılığın ekonomik getirisi yüksektir

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	78	15,5
Katılmıyorum	104	20,6
Kararsızım	74	14,7
Katılıyorum	168	33,3
Kesinlikle Katılıyorum	80	15,9
Toplam	504	100

Tablo 46'ya göre katılımcıların hayvancılığın ekonomik getirisinin yüksek olduğunu belirtenlerin oranı % 49.2 iken kararsız olduğunu belirtenlerin oranı % 14.7 ekonomik getirisinin yüksek olmadığını belirtenlerin oranının % 36.1 olduğu belirtilmiştir. Hayvancılık ekonomik getirisinin yüksek olduğunu belirtenler ve belirtmeyenlerin farklı olması kişilerin beklentileri , hayvan sayıları, tecrübe ve bilgi ye göre değişiklik göstermesi nedeniyle farklılık gösterdiği düşünülmektedir.

Tablo 47: Hibe ve destekleme başvuru koşulları kolaylaştırılmalıdır

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	36	7,1
Katılmıyorum	67	13,3
Kararsızım	51	10,1
Katılıyorum	186	36,9
Kesinlikle Katılıyorum	164	01.Şub
Toplam	504	100

Tablo 47'ye göre katılımcıların % 69.4 hibe ve desteklerin başvuru koşullarının kolaylaştırılmasının gerektiğini belirtmiş olup % 20.4 hibe ve desteklerin başvuru koşulların kolaylaştırmasına gerek olmadığını belirtmiştir.

Hibe ve destekleme üreticilerin ihtiyaçlarını gidermesi ve kapasite artışı için çok önemlidir. Üretici kapasite artışı için, değişen şartlara uyum sağlaması için hayvan ırkları ve maliyetlerini olumlu yönde etkilenmesi için hibe ve destekleme ye ihtiyaç duymaktadır.

Tablo 48: Bölgenin şartlarına uygun destekler / hibeler verilmelidir

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	34	7
Katılmıyorum	47	9
Kararsızım	53	11
Katılıyorum	182	36
Kesinlikle Katılıyorum	188	37
Toplam	504	100

Tablo 48'e göre katılımcıların %73.4'lük büyük çoğunluğu hibe ve desteklemelerin bölge şartlarına uygun olmadığını belirtmiştir. Genellikle küçük üreticiler hibe ve desteklemelerden yararlanamadıklarını bölgenin şartlarına uygun faiz oranı düşük kredilerin olmadığını, desteklemelerin yetersiz olduğunu yem fiyatlarının çok pahalı olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 49: Hayvan ağıllarının koşulları yeterli midir

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	62	12,3
Katılmıyorum	117	23,2
Kararsızım	83	16,5
Katılıyorum	147	29,2
Kesinlikle Katılıyorum	95	18,8
Toplam	504	100

Tablo 49'a göre katılımcıların hayvan ağıllarının koşullarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz sorusuna yeterli olduğunu düşünenlerin oranı %48 kararsızların oranı % 16.5 hayvan ağıllarının koşullarının yetersiz olduğunu belirtenlerin sayısı % 35.7 olmuştur.

Tablo 50: Modern Hayvancılık Çiftliklerinin kurulması özendirilmeli midir?

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	42	8
Katılmıyorum	51	10
Kararsızım	57	11
Katılıyorum	174	35
Kesinlikle Katılıyorum	180	36
Toplam	504	100

Tablo 50'ye göre katılımcıların modern hayvancılık çiftliklerinin kurulmasına ihtiyaç olduğunu belirtenlerin oranı % 70.2 kararsızların oranı 11.3 modern hayvancılık çiftliklerinin kurulmasına gerek olmadığını belirtenlerin sayısı %18.4 olmuştur.

Katılımcıların % 70.2 modern hayvancılık çiftliklerine ihtiyaç olduğunu yeterli sayıda hayvan alabilen, hayvanların verimlerini artıran düzenli bakılabilen teknolojik olanaklardan yararlanılabilen çiftliklere ihtiyaç olduğunu dile getirmişlerdir.

Tablo 51: Hayvancılık faaliyetlerinin gelişmesi için (Bakım, ilaçlama, kesimhane) olması gerekli midir?

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	34	7
Katılmıyorum	59	12
Kararsızım	70	14
Katılıyorum	173	34
Kesinlikle Katılıyorum	168	33
Toplam	504	100

Tablo 51'e göre katılımcıların hayvancılığa yönelik altyapılara ihtiyaç olduğunu belirtenlerin oranı % 67.6 gibi büyük çoğunlukla bölgede altyapı yetersizlik olduğunu belirtmişlerdir. Modern hayvancılık tekniklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Yetiştiricileri altyapı konusunda desteklenmeleri gerekmektedir.

Tablo 52: Devlet bölgeye kesimhaneler açmalı, özel sektör kesimhanelerini teşvik etmelidir

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	36	7
Katılmıyorum	51	10
Kararsızım	60	12
Katılıyorum	180	36
Kesinlikle Katılıyorum	177	35
Toplam	504	100

Tablo 52'ye göre katılımcılar kesimhane ihtiyacı olduğunu belirtenlerin oranı % 70.8 kararsızların oranı % 11.9 kesimhane ihtiyacı olmadığını belirtenlerin oranı % 17.1 de kalmıştır.

Modern kesimhaneler ile hijyenik ortamda kesimhanelerin üreticinin verimliliğini artırması ile birlikte rekabet ortamında maliyetlerin azalmasına katkı sağlayacaktır.

Tablo 53: Kooperatifler ve birliklerin örgütlenmeleri teşvik edilmeli mevcut kurumların kapasiteleri teknik ve idari artırılmalıdır

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Hiç Katılmıyorum	30	6
Katılmıyorum	47	9
Kararsızım	81	16
Katılıyorum	184	37
Kesinlikle Katılıyorum	162	32
Toplam	504	100

Tablo 53'e göre katılımcıların kooperatif ve birliklere ihtiyaç olduğunu düşünenlerin oranı % 68.6 kararsızların oranı % 16.1 kooperatif ve birliklerin örgütlenmelerine ihtiyaç olmadığını belirtenler % 15.3 te kalmıştır. Bölgede birlikler ve kooperatifler üreticilerin örgütlenmesi anlamında et fiyatlarının belirlenmesi,yem fiyatlarının belirlenmesi konusunda faydalı olacaktır. Üretici daha ucuz yem temin edebileceği gibi hayvanlarını kooperatif etkileri ile aracılardan olumsuz etkilerinden kendilerini koruyarak fiyat avantajı sağlayacaktır.

Bazı teşvik ve yardımlardan yararlanabilmesi, kaliteli üretim olanaklarını oluşturabilmesine katkı sağlayacaktır.

Tablo 54: Hayvancılık sektöründe en büyük sorun nedir?

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Finansman	99	19,6
Girdi Maliyetleri	238	47,2
Destekleme	167	33,1
Toplam	504	100

Tablo 54'e göre katılımcıların hayvancılık sektöründe en büyük sorun olarak girdi maliyetleri % 47.2 ile en başta gelmiştir.İkinci sırada % 33.2 desteklemelerin yetersizliği üçüncü sırada %19.6 finansman gelmektedir.

Katılımcılar girdi maliyetlerinden yakınmaktadır. Kapasite artırımına engel olan en büyük etken yem maliyetleri ucuz yem teminiyle çözülmesi gerekmektedir. Desteklemelerin bölge şartlarına uygun olarak yapılarak küçük üreticileri kapsamı geneli kapsamı gerekmektedir. Yem maliyetleri son 10 yılda 4 kat artarak

hayvancılık ekonomisine çok büyük zarar vermiştir. Tarımsal çıktıların yetersiz olması hayvancılığı olumsuz etkilemektedir. Yem hammaddelerinin ithalata dayanması dövizle yaşanan artışlarla hayvancılık sektörünü kötü etkilemiştir.

Tablo 55: Süt sığırcılık işletmelerinin süt üretimine ilişkin sorunları

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Yem Fiyatların Pahalı olması	294	58,3
Bakım Koşullarının Yetersiz Oluşu	123	24,4
Destekleme	87	17,3
Toplam	504	100

Tablo 55'e göre katılımcılar süt üretimine ilişkin en büyük birinci sorunu % 58.3 oranla yem fiyatları %24.4 oranla bakım koşullarının yetersiz olduğunu üçüncü sırada % 17.3 oranla destekleme olduğunu belirtmiştir. Süt üretiminde de en büyük sorun karşımıza yem fiyatları tekrar çıkmaktadır. Ülkemiz hayvancılığının en büyük genel sorunu Yem fiyatları çözüldüğü taktirde süt ve et üretimi istenilen düzeye geleceği aşikardır.

Tablo 56: Süt üretimini arttırmaya ilişkin öneriler

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Taban Fiyat Uygulaması	114	22,6
Düşük fiyatlı yem temini	235	46,6
Pazarlama ve Kooperatiflerin kuruln	157	30,8
Toplam	504	100

Tablo 56'ya göre katılımcılara süt üretimini artırmak için en önemli önerileri sorulmuş olup % 46.6' lık oranla düşük fiyatlı yem temini, % 30.6 oranla kooperatiflerin kurulması % 22.6 oranla taban fiyat uygulaması yapılması gerektiğini belirtmiştir. Süt üretimini artırmak için düşük fiyatlı yem üreticiye verilerek üreticinin kooperatifler yardımıyla sütünün aracılardan olumsuzluklarından korunarak taban fiyat uygulamaları ile desteklenmeleri gerekir.

Tablo 57: Kredi ve finansman ile ilgili sorunlar

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Bürokratik İşlemlerin Fazla Olması	95	18,8
Faiz Oranın Yüksek Olması	232	46
Kredilerin Gerçek İhtiyaç Sahiplerine Verilmemesi	177	35,1
Toplam	504	100

Tablo 57'ye göre katılımcılar kredi ve finansman sorunlarıyla ilgili en önemli sorunun % 46 lık oranla faiz oranlarının yüksek olduğunu belirtmiş ikinci sırada % 35.1lik oranla kredilerin devlet kanalıyla gerçek ihtiyaç sahiplerine verilmediğini üçüncü sırada %18.8'lik oranla bürokratik işlemlerin fazlalığını belirtmişlerdir.

Devlet desteklerinin ve kredilerin gerçek ihtiyaç sahiplerine verilmemesi çok büyük olumsuzluk olarak dikkatimizi çekmektedir. Küçük üretici desteklenmediklerini belirtmiş olup ihtiyaç sahipleri görmezden gelindiğini belirtmiştir.

Tablo 58: Devletin verdiği hibe ve kredilerin devlet mekanizmaları tarafından yeterli kontrolü sağlanmakta mıdır?

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
Evet	127	25,2
Hayır	377	74,8
Toplam	504	100

Tablo 58'e göre katılımcılar devletin verdiği hibe ve krediler yeterli denetlenmediğini belirtenlerin oranı % 74.8 gibi büyük çoğunluk oluşturmaktadır. Herkesin hakkı olan devlet desteklerinin gerçek ihtiyaç sahiplerine verilerek gerekli denetimlerin tam olarak yapılarak üreticilerin kalkındırılması sağlanması ve bunun sonucu olacakta ülkemizin hayvancılığının kalkındırılması için çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

Tablo 59: Mesleki faaliyetlerin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan en önemli eğitim konuları

	N (kişi sayısı)	%(Yüzde)
İşletme Yönetimi	191	37,9
Müşteri ilişkileri Yönetimi	119	23,6
Pazarlama ve Finansman Yönetimi	194	38,5
Toplam	504	100

Tablo 59'a göre katılımcılara mesleki faaliyetlerin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan en önemli eğitim konusu sorulmuş olup % 38.5'lik oranla birinci sırada pazarlama ve finansman yönetimi %37.9 oranla işletme yönetimi üçüncü sıradada % 23.6 ile müşteri ilişkileri yönetimi eğitime ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Katılımcılar hayvanlarının pazarlamaları hakkında piyasada aracılarn fiyatlara etki ettiğini belirtmiş olup % 38.5'lik oranla birinci sırada pazarlama ve finansman yönetimi eğitime ihtiyaç duyması aracılardan muzdarip olduklarını dile getirmişlerdir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ülkemizde et fiyatlarını etkileyen en önemli faktör yem fiyatlarıdır. Hayvan besleme maliyetinin % 60-70'ni (kaba ve karma) yemler oluşturmaktadır. Son 10 yılda yem fiyatları 4 kat artış gösterirken et fiyatları ise sadece 2,5 kat artış göstermiştir. Hayvancılıkta karlılık azalmıştır. Hayvancılık sektöründe karlılık oranının artması kırsal kalkınmayı artırması ile birlikte işsizliğin önlemesini de sağlamaktadır. Ülkemizin et ihtiyacının ithalat ile sağlanması döviz çıktısının yanında hayvan üreticilerini olumsuz etkileyerek zarar etmelerine de neden olmaktadır. Ülkemizde yem fiyatlarının sürekli artışı üreticileri zarar ettirmekle birlikte bir kısmının da sektörden ayrılmasına neden olmaktadır. Yem sanayisinin ithalata bağımlı olması yemlerin ana girdilerinin ithalat ile yapılması yem sektörünün en büyük sıkıntısıdır. Hayvancılık sektörünün gelişmesi için öncelikle tarım politikalarında revizyon yapılması gerekmektedir.

Yem fiyatlarındaki artış et fiyatlarını da artırmaktadır. Türkiye'nin ithalat yaptığı ülkelerde et fiyatlarının ucuz olmasının en büyük etkeni bu ülkelerde hayvancılık sektöründe hayvanlarının yem ihtiyaçlarını yılın büyük bölümünde dışarıda otlamaları hayvanların et maliyetinin düşmesini sağlaması, hayvanlarının verimli ırklardan oluşması ve yem fiyatlarının pahalı olmamasıdır.

Üreticiler yaklaşık olarak 1 kg süt satarak 1 kg yem alabilmektedir. Buda sektörün kar marjının çok az olduğunu göstermektedir.

Hayvancılığın geleneksel yöntemlerle yapılması bölgede genellikle Montofon ve yerli ırkların beslenmesi, bu ırklarında verimsiz oluşu sektörün karlılığını azaltmaktadır.

Bölgede meralar ve çayırların çok olması nedeniyle hayvancılık yem maliyetleri yaz aylarında çok az olsa da kış aylarında yem maliyetleri aşırı maliyetli olmaktadır.

Kars ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin iklim şartlarının sert olması nedeniyle senenin yarısına yakınında (5-7 ay) ahırlarda beslenen hayvanlara katı ve karma yem verilmektedir. Karma yem üretiminde içeriğinin ayçiçeği küspesi mısır, soya vd. oluşmaktadır. Yem içeriklerinin % 50 sinin yurtdışından ithalat ile sağlanması nedeniyle döviz fiyatlarının artışı ve Çin başta olmak üzere bazı ülkelerin

piyasalardan aşırı derecede yem ithalatı yapması yem fiyatlarının artmasında en önemli nedenlerindendir.

Ülkemizde yaygın olarak beslenen yerli ırklar ve Montofon cinsi hayvanların et verimi ve ağırlık kapasitesi kısıtlı olması verimsiz olmaları hayvancılığı olumsuz etkilemektedir.

Avrupa menşeli verimli ırkların yerli ırklarımızdan 2-3 kat verimli olması nedeniyle ırk ıslahını gerçekleştirmemiz gerekmektedir.

Birçok ülke hayvansal üretimde genetiği değiştirilmiş ürünler kullanmakta olup hayvansal yem miktarını ve üretilen et miktarını artırma çabası içindedirler.

Bölgede kooperatifçiliğin gelişmemesi nedeniyle aracılardan besicilerden aldığı etin fiyatını % 50 artırarak tüketicinin önüne sunması fiyatların yüksek olmasının önemli nedenleri arasında yer almaktadır.

Tarım Müdürlükleri kanalıyla besicilerin uygun fiyattan yem elde etmesi sağlanmalıdır.

İthalat kısa vadede geçici çözüm olarak görünse de piyasa dengesini bozmakta ve yerli üreticiyi zarar ettirmekle beraber üreticinin piyasaya güvenini sarsmaktadır.

Kişi başına düşen kırmızı et tüketimi yıllık 13 kg da kalması, et tüketimimizin dünya et tüketiminin gerisinde bulunmaktayız. Hayvancılık sektöründe büyümenin önündeki engellerin acil olarak kaldırılması et üretimimizi hızlıca artırmamız gerekmektedir.

Ankete katılan katılımcılar gençlerin hayvancılık sektörüne olumsuz baktıklarını çalışmak istemediklerini de dile getirmişlerdir.

Birliklerin ve Kooperatiflerin besicilerin hayvanlarını satarken de optimum fiyatları belirleyebilmeleri ne katkı sağlamaları gerekmektedir. yetkililerin besicilerin en önemli masraf kalemi olan tarımsal ürünlere destek sağlayarak üretim düzeyini arttırmalarına destekçi olmalıdır. Tarım ve Orman Bakanlığınca veteriner hizmetlerinin ücretsiz olması hayvan ölümlerini azaltacak ve hastalıklarla mücadele konusunda sektöre fayda sağlayacaktır. verimli hayvan ırklarının bölgesel uyumu ve et verimi tespit edilerek küçük ve orta ölçekli besicilere desteklemeler verilmesi, hayvan sayısını ve verimi arttıracaktır.

Bu çalışmamdan sonuç olarak et fiyatlarının yüksek olmasının en önemli etkenlerini sırayla sayacak olursak yem fiyatlarının yüksekliği, aracılarn fiyatları artırması, yerli ırkların verimsiz oluşu, bölgemizin iklim şartlarının sert olması neticesiyle hayvanların en az (5-7) ay içerde beslenmesi maliyetleri artırması ile birlikte, hayvan yetiştiricilerinin küçük ölçekli üretimi maliyetleri artırdığı anlaşılmaktadır.

Türkiye et üretimini yüksek maliyetle gerçekleştirmektedir. Kars ilinde soğuk iklim şartları ahırlarda 5-7 ay beslenen hayvanlar maliyeti artırmaktadır. Yem girdileri ithalata dayalı olması döviz'le ithal edilmesi dövizde yaşanan artışları direkt yem maliyetlerine eklenmektedir.

Erzurum-Kars Bölgesi çayır ve meraları ile bölgede hayvancılığı gelişmesine etki eden en önemli faktördür.Kars ili büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısı ile İlk 5 içinde yer almaktadır.

Ulaşılmak istenen amaç doğrultusunda 504 kişiye uygulanan saha araştırmasının sonuçları şu şekildedir.

Hayvancılık sektöründe çalışanların büyük çoğunluğu erkeklerden oluşurken yaş ortalamaları yüksek olmakla birlikte hayvancılık sektöründe eğitim seviyesi düşüktür. Hayvancılık sektörü ailelerden kalan geleneksel bir meslek olarak icra edilmekte profesyonel olarak yapılmamaktadır. Sektörde İşletme sahiplerinin Hayvan sayıları genellikle 1-20 arasında bulunması maliyetlerin yükselmesine neden olmaktadır.Çoban sorunu bulunmakta gençlerce sektörün karlı olmaması ve ağır koşulları bulunması nedeniyle sektörde çalışılmak istenmemektedir.

Hayvancılık sektöründe çalışanların büyük çoğunluğu 15 yıl ve üstü yıl hayvancılık mesleğini icra ettirdiği sektörün tecrübeli insanlardan oluştuğunu göstermektedir. Hayvancılık sektöründe çalışanların büyük çoğunluğu hayvanların kötü barınaklarda saklandığını hayvanlara yem fiyatları nedeniyle yeterli yemin verilemediğini, meraların yetersiz olduğunu, hayvansal ürünlerin katma değerinin düşük olduğunu, sektörün ekonomik getirisinin yetersiz olduğunu, hayvanlarının verimli ırklardan oluşmadığını, sektörde finansman eksikliğinin bulunduğunu, hayvan hastalıkları ile mücadelenin yetersiz olduğunu, yapacak başka işlerinin olmaması nedeniyle hayvancılık yaptıklarını, hibe ve desteklemelerin yetersiz olduğunu, Kooperatifçilik ve örgütlerin yetersiz olduğunu, girdi maliyetleri özellikle yem fiyatlarının yüksek olduğunu ,kredilerin gerçek ihtiyaç sahiplerine verilmediğini, kredi ve hibelerin

devletçe kontrol edilmediğini, İşletme finansman ve pazarlama eğitimine ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir.

Kars ilinde yapılan anket sonuçlarından anlaşıldığı gibi üreticilerin çoğunluğu 1-20 adet hayvan sayısına sahip olduğu yeterli destekleri aldıkları takdirde hayvan sayısının bölgede daha da artacağı düşünülmektedir. Hayvan sayısının az olması birim maliyetleri artırarak hayvancılığın profesyonel olarak yapılmasına engel olmaktadır. Hayvan yetiştiricileri finansman eksikliği nedeniyle yem girdilerini kooperatif ve toptan alım şartlarını sağlayamadıklarını bu nedenle kar marjlarının azaldığını belirtmektedir. Hayvan barınakları ile ilgili barınakların kötü olduğunu düşünüyor musunuz hayvanları iyi yem verilmediğini düşünüyor musunuz sorusuna sadece %30,7 sinin katılmadığı diğer büyük çoğunluğunun bu yönlü düşünmediğinden barınakların şartlarının olumsuz olduğunu hayvanlara iyi yem verilmediğini düşünebiliriz. Ayrıca hayvancılık sektörüne olumsuz baktıklarını çalışmak istemediklerini de dile getirmişlerdir.

ÖNERİLER

Sektörün en büyük sorunu ülkemiz genelinde olduğu gibi Kars ilinde de yem fiyatlarıdır. Kültür ırkı bir hayvanın yıllık kaba yem tüketimi ortalama 4-5 ton civarında olması yem fiyatlarının önemini ortaya koymaktadır. Yem fiyatlarının azaltılarak sektörün canlandırılması gerekmektedir. Yurtiçinde yem ve tahıl üretimi artırılmalı küçük işletmelere yem desteği verilmelidir. İthalata bağımlı yem sanayisi bulunmaktadır. Döviz fiyatlarında yaşanan artış yem fiyatlarına hemen yansımaktadır. Yem üretiminde yerlileşmemiz gerekmektedir.

Kars ili kanatlı hayvan sayısı son 10 yılda 2 kata yakın artış göstermiş olup kanatlı hayvanların salınım yoluyla beslenmesi büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığa nazaran kar marjının yüksek olması nedeniyle kanatlı hayvan yetiştiriciliği üretim miktarı artmıştır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde yem teşviki sağlanıldığı takdirde büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısı hızlı artış göstermesi beklenmektedir.

5 yıl önce besiciler 1 kg et satarak 35 kg besi yemi alabiliyor iken 2019 yılında ise 1 kg et karşılığı 25 kg besi yemi alabilmektedir.

Et ve süt kurumunun Kars ilinde kombine ve satış şubesi açması gerekmektedir. Taban fiyatları belirlerken maliyetleri göz önünde bulundurarak belirlemesi ve aracılardan aşırı fiyat artışları tüketiciyi etkilememesi için her ilde satış ofisi açılarak yüksek fiyatlara müdahale etme mekanizması oluşturulmalıdır. şeffaf piyasa dengesinin oluşmasına katkı sağlamalıdır.

Sektörün çoğunluğu küçük işletmelerden oluşması maliyetleri artırmakta küçük işletmelerin örgütlenerek ucuz yem temin edebilmesi, hayvanlarının birlikler yardımıyla satılması ve fiyatların aracılardan tarafından değil birliklerce belirlenmesi gerekmektedir.

Küçük işletmelerin hayvan ağıllarının yetersiz olması, hayvan ağıllarının hijyenik olmaması ve kapasitelerinin yetersiz olması nedeniyle barınaklarının Devlet destek ve yardımıyla yenilenmesinin sağlanması gerekmektedir.

Gençlerin sektöre katılımını sağlamak için 5 yıl geri ödemesiz kredi desteği ağıl desteği ve hayvan desteği verilmelidir.

İrkların ıslah edilerek verimli ırkların yetiştiriciliğinin artırılması, büyük işletme sayısının artırılması gerekmektedir.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin hepsinin zorunlu olarak kooperatiflere ve birliklere ye yapılarak birlikte hareket etmeleri mesleğin profesyonelce yapılması sağlanmalıdır.

İthalatın nlenmesi i piyasasının canlandırılarak sektörün karlılığı artırılmalıdır.

İşletme yönetimi konusunda eğitim verilmeli, hayvancılık işletmelerinin optimum hayvan sayısı ile hayvan beslemelerinin sağlanması gerekmektedir.

Hayvanın yaşı arttıa yem tüketimi artacak et verim artışı azalacağı için marjinal faydası takip edilmelidir. Yaşı ilerleyen hayvanlarının kesime gönderilmesi maliyeti azaltacaktır.

Kalıcı politikalar uygulanarak sektöre yönelik uzun vadeli planlar yapılması gerekmektedir.

Et fiyatlarının maliyetleri azaltarak hayvancılığı teşvik etmek gerekir.

Hayvancılık sektöründe gençlere özel teşvikler verilmeli köyden kente gleri engellenerek istihdam artırıcı politikalar uygulanmalıdır.

Hayvancılık sektörünün büyük çoğunluğu küçük işletmelerden oluşması birim maliyetleri artırmaktadır. Küçük işletmelere uygun yem temini kapasitelerini artırmasına yönelik uygun devlet kredileri sağlanmalıdır.

Geleneksel yöntemlerle yapılan hayvancılık verim kaybına neden olmaktadır. Hayvancılık işletmelerine daha bilinçli üretim için eğitim verilmelidir.

Yem girdi maliyetinin ucuzlatılması teşvikler ile verimli hayvan varlığının artırılması tarımsal sorunların giderilmesi, bilinçli hayvancılık ile ithalatın sona erdirilerek ülkemizden döviz çıkmasını engelleyen politikaların uygulanması gerekir.

Hayvancılık kırsal kalkınmaya artırmakla birlikte işsizliği azaltması göz önünde bulunarak desteklerinin artırılması kısa sürede---- uygulamalıyız.

Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi 1982 yılından itibaren ilde bulunmasına rağmen aktif olarak hayvan yetiştiricilerine destek olamamaktadır. Hayvan yetiştiricilerin direkt olarak müracaatları değerlendirilmektedir. Veteriner Fakültesinin hocalarının hayvan yetiştiricilerini işletmelerinde ziyaret ederek eksikleri tespit edip çözüm yolları konusunda yardımcı olmaları gerekmektedir.

Besiciler Kooperatifler yardımıyla yem alımında fiyat avantajı sağlanmalıdır.

Et ve Süt Kurumu'nun bölgede şubeler açması gerekmektedir. Et ve Süt Kurumu'nun Hayvan üreticilerini koruyacak tedbirler alarak taban fiyat oluşumuna katkı sağlaması gerekmektedir.

Üreticilerin etçil, sütçül ve karma verimli ırklar hakkında bilgilendirilerek ihtiyaçları doğrultusunda üretim gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Besi kabiliyeti yüksek etçi veya kombine ırk hayvanlar beside tercih edilmelidir. Böylece et üretimi artırılmalıdır.

Ülkemizin et ihtiyacının ithalata bağımlılığını bitirmemiz için et fiyatlarında bulunan % 8 Kdv sektörde hayvan sayısı yeterli sayıya ulaşılncaya kadar Kdv sıfırlanmalıdır.

Geleneksel olarak yapılan süttten kesilen hayvanların kesimi yerine etçil ırklardan et ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Dişi hayvanların kurban bayramlarında kesilmemesi uygulaması etkin olarak devam ettirilmelidir.

Devletçe uzun vade ödemeli verimli hayvan ırklarının dağıtımı yapılmalı,

Bölgede bulunan batıya göç sorunu hayvancılık sektörünün gelişimini olumsuz etkilemekte göç sorunun çözülmesi gerekmektedir.

Kredi ve destekler genellikle büyük işletmelere verilmiş olup gerekli denetlenmelerin yapılmaması sebebiyle birçoğu iflas etmiş, bir çok işletme de âtıl olarak durmaktadır.

Köylerde üreticiler genellikle 1-20 baş hayvan ile üretim yapmakta buda maliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Küçük işletmeler bilinçlendirilmelidir.

Üreticiler tarafından 30-32 tl den piyasaya sunulan et araçlarının aşırı kar marjıyla 42-45 tl seviyelerinden tüketiciye ulaştırılmaktadır. Araçların piyasayı belirlemesi fiyatları artırması bakanlık vasıtasıyla engellenmelidir.

Damızlık hayvan ihtiyacı etçil ırklardan olan Angus, Piedmentosa, Şarole, Limousine gibi verimli ırklardan oluşturulmalı küçük işletmelerle bu verimli ırkların devlet desteği ile buluşturulması sağlanmalıdır.

Üreticilerin pazar sorununu çözmek için Et Borsaları kurulması gerekmektedir.

Bölgede sulama yetersizliği nedeniyle az üretilen slaj üretimini artırarak karma yemden ucuz olan slaj üretimi artırılarak et maliyeti azaltılabilir.

Dünya ve ülke nüfusumuz artış göstermekle birlikte et tüketimi rakamları da artmaktadır. Ülkemizin çayır ve mera bakımından zengin illerinden olan Kars ilinde nüfusun azalması engellenerek sektöre uygun faizsiz kredi olanakları sunulmalı, gençler için sektör çekici hale getirilmelidir.

Bölgenin et üretim ihtiyacının çoğunluğunun küçük işletmeler tarafından sağlanması sebebiyle et üretimini artırmak için küçük işletmelerin geleneksel üretim tekniklerini değiştirerek, devlet desteği ile modernize edilmeleri gerekmektedir.

Ülke et ihtiyacının karşılanabilmesi ve sektörün ithalatçı konumdan ihracatçı konuma ulaştırılmasının planları yapılmalı, bu sayede işsizlik azaltılarak, ülkemize gelir kazandırılması sağlanmalıdır.

Hayvancılık kalkınma planları yapılmalı, uzun vadede ihtiyaç duyulan hayvan sayısı ve hayvan ırkları belirlenerek bilinçli politika izlenmelidir.

Dünyada hayvancılık sektöründe başarılı ülkelerin soya ve mısır üretimi ülkemiz üretimine göre çok fazladır. Ülkemizde soya, mısır, slaj vb yem bitkileri üretiminin artırılması gerekmektedir.

Kars Bölgesinde sulamanın artırılarak katı yem maddelerinden karma yem maddelerine geçiş sağlanmalıdır.

Tarım ve hayvancılık sektörünün ihtiyaç duyduğu sulama alanlarının artırılarak çayır ve meraların verim miktarı artırılmalıdır.

Hayvan yetiştiricilerinin teşviklerle diğer ülkelerle rekabet etmesi sağlanmalı 5 yıllık hayvancılık kalkınma planları yapılmalı

Arazi ve kaynakların hayvancılık sektörünün ihtiyaçları doğrultusunda revize edilerek zengin kaynaklarla salınım hayvanlarının dengeli yeterince beslenebilmesi sağlanmalıdır.

Küçükbaş hayvan et tüketimini %12 seviyesinden % 25-30 seviyelerine çıkarılması sağlanmalıdır.

Dünya et ihracatında lider olan Güney Amerika ülkelerinden Brezilya ve Arjantin hayvansal yem olarak kullanılan soya ve mısır üretiminde de lider ülkelerdendir. Ülkemizin soya ve mısır başta olmak üzere hayvansal yem üretimini çeşitlendirerek artırılması gerekmektedir.

Buzağı kayıplarını önlemek için ve hayvan hastalıkları ile mücadele için ilçelerde nöbetçi veteriner hekim uygulaması yapılması gerekmektedir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık il Müdürlüklerince 2-3 aylık periyotlarla işletmelere eğitimler verilmeli, hayvanların bakım ve barınma şartları denetlenmelidir.

Milli hayvancılık projesi ile bölgeye adapte olacak kendi verimli etçil ırk hayvanımızı melezleştirilerek, verimsiz ırklar ile yapılan hayvancılığa müdahale edilmesi gerekmektedir. Üreticiler bilinçlendirilmelidir.

Etçil ırkların belli bir ağırlığa gelmeden kesilmesi engellenmelidir. Kombineler de gerekli kontrollerin yapılması sağlanmalıdır.

Tarım ve hayvancılık üniversiteleri kurulmalı hayvancılık sertifikalı bir meslek haline getirilerek, bilinçli eğitilmiş üretici ile kalite ve üretim artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akkaya, S. M. (2015:31, 1). *TRA2 Bölgesi Kırmızı Et Sektörü Raporu*.
<https://www.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/6a5fa87da6b99b0bd52bfefe40df0bc7.pdf> adresinden alınmıştır
- Banvit. (2014). *Banvit A.Ş.* MART 12, 2019 tarihinde
<http://www.banvitas.com/bizden-haberler.asp?id=176> adresinden alındı
- CMOCommittee. (2019, 11). *BEEF & VEAL Market Situation*. 2019 tarihinde
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/beef-veal-market-situation_en.pdf adresinden alındı
- ÇELİK, B. (2019:54). Türkiye’de Kırsal Kalkınmanın Kurumsallaşması Bağlamında Tkdk’ların Etkinliği: Kars Örneği.
- ÇEVİK, B. (2018). *İŞBANK Ekonomi*. MART 12, 2019 tarihinde
https://ekonomi.isbank.com.tr/contentmanagement/Documents/tr11_sektor_rap/sr201804_buyukbashayvanciligi.pdf adresinden alındı
- Demir, D. E. (2019, 2). *Örnekleme Kuramı*. 1 2020 tarihinde
https://www.researchgate.net/publication/331224034_Ornekleme_Kurami adresinden alındı
- Drdatastats. (2019). *İllere Göre Türkiye’de Kaz Sayıları*. 2019 tarihinde
<https://www.drdatastats.com/illere-gore-turkiyede-kaz-sayilari-2018-yili/> adresinden alındı
- ERYURT, O. M. (2015:9-8). Gdo’lu Gıda Ve Yem Ticaretinde Yaşanan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. (Doktora Tezi)
- ESK. (2019). *Et ve Süt Kurumu*. 2019 tarihinde <https://www.esk.gov.tr/tr/11000/Etc-Sigir-Irklari> adresinden alındı
- Faostat. (2018). *Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı*. 2019 tarihinde
<http://faostat.fao.org/> adresinden alındı
- Halbes. (2018). *Halbes*. MART 14, 2019 tarihinde <http://halbes.com/hayvanciligin-onemi/> adresinden alındı

- Haygem. (2019, MART). *Tarım ve Orman Bakanlığı Hayvancılık Raporu*. NİSAN 23, 2019 tarihinde <https://www.tarimorman.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/HAYGEM.pdf> adresinden alındı
- Kapu, D. D. (2015:31). *SERKA TRA2 Bölgesi Kırmızı Et Sektörü*. MART 12, 2019 tarihinde <http://www.serka.gov.tr/store/file/common/6a5fa87da6b99b0bd52bfefe40df0bc7.pdf> adresinden alındı
- Karsofisyem. (2019). *Kars Ofis yem ve Türkiye Yem Sanayicileri Birliği*. 2019 tarihinde <http://www.yem.org.tr/> adresinden alındı
- KarsYem. (2019). *Kars Ofis yem ve Türkiye Yem Sanayicileri Birliği*. 2019 tarihinde <http://www.yem.org.tr/> adresinden alındı
- MEGEP. (2015:3). *Millî Eğitim Bakanlığı*. 2019 tarihinde http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/B%C3%BCy%C3%BCkba%C5%9F%20Hayvan%20Se%C3%A7imi.pdf adresinden alındı
- Ortadef. (2019). *Organik Tarım Dernekleri Federasyonu*. MART 14, 2019 tarihinde <http://www.ortadef.org/?pnum=16&pt=Hayvansal+%C3%9Cretim> adresinden alındı
- Özbeyaz, C., Bağcı, C., Yağcı, T., & Alpan, O. (1997). II. Besi, Kesim Ve Karkas Özellikleri. *Lalahan Hayv. Araştırma Enst. Dergisi*(22), 16.
- ÖZBEYAZ, C., YILDIZ, M. A., & ÇAMDEVİREN, H. (1999:39). TÜRKİYE’ DE YETİŞTİRİLEN ÇEŞİTLİ SIĞIR IRKLARI ARASINDAKİ GENETİK. *LALAHAN HAYVANCILIK ARAŞTIRMA DERGİSİ*, 17-32.
- Özhan, M., & Uğur, F. (1995). *Atatürk Ü.Zir.Fak.Der.* 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/35512> adresinden alındı
- Özserezli, B. (2013:10, 12). Büyükbaş Hayvancılık ve Süt Sektörleri Raporu. *İstanbul Ticaret Borsası*(Aralık 2013), 10. 2019 tarihinde alındı
- Samar, K. (2018). *euronews*. 12 1, 2019 tarihinde <https://tr.euronews.com/2018/09/25/turkiye-de-et-ve-hayvancilik-sorunu-er-neden-pahali-ab-en-cok-eti-turkiye-ye-satiyor> adresinden alındı

SERKA. (2017). MART 23, 2019 tarihinde <http://www.serka.gov.tr/store/file/common/d9dda65a8f64dd7ddddee939898b7d5a.pdf> adresinden alındı

Serka. (2017). *SERKA TRA2 Bölgesi Küçükbaş Hayvancılık Mevcut Durumu Ve Stratejik Eylem Planı*. Mart 14, 2019 tarihinde <http://www.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/7eed19cc460939c16b57a89c82d85a17.pdf> adresinden alındı

SERKA. (2019). 2019 tarihinde <https://www.serka.gov.tr/> adresinden alındı

Serka. (2019). *Yüksek Hayvancılık Potansiyeli*. 12 5, 2019 tarihinde <https://kars.serka.gov.tr/sanayi-merkezi/yuksek-hayvancilik-potansiyeli> adresinden alındı

Statista. (2018). *Statista*. <https://www.statista.com/statistics/254292/global-corn-production-by-country/> adresinden alınmıştır

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2019). 12 10, 2019 tarihinde https://www.tarimorman.gov.tr/HAYGEM/Belgeler/Hayvanc%C4%B1%C4%B1k/B%C3%BCy%C3%BCkba%C5%9F%20Hayvanc%C4%B1%C4%B1k/2019%20Y%C4%B1%C4%B1/Buyukbas_Hayvan_Yetistiriciligi.pdf adresinden alındı

Tagem. (2018, 1). *Tarım Ürünleri Piyasaları*. 5 12, 2019 tarihinde <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasalar%C4%B1/2018-Ocak%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Raporu/2018-Ocak%20K%C4%B1rm%C4%B1z%C4%B1%20Et.pdf> adresinden alındı

Tarım Ve Orman Bakanlığı. (2019). 2019 tarihinde https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/kars.pdf adresinden alındı

Tarım ve Orman Bakanlığı. (2019). *Büyükbaş Hayvancılık (Sığırcılık)*. 2019 tarihinde <https://www.tarimorman.gov.tr/HAYGEM/Belgeler/Hayvanc%C4%B1%C4%B1k/B%C3%BCy%C3%BCkba%C5%9F%20Hayvanc%C4%B1%C4%B1k>

k/2019%20Y%C4%B1%C4%B1/Buyukbas_Hayvan_Yetistirciligi.pdf
adresinden alındı

TEKMEN, M. (2011). *SERKA Doğu Anadolu Bölgesi Büyükbaş Hayvancılık Çalıştay Raporu*. Mart 12, 2019 tarihinde <http://www.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/e2fe2ffcd00f1a2e449248a4f14e4257.pdf> adresinden alındı

TİGEM. (2017). *2017 TİGEM Hayvancılık Sektör Raporu*. Mart 12, 2019 tarihinde <https://www.tigem.gov.tr/WebUserFile/DosyaGaleri/2018/2/a374cc25-acc1-44e8-a546-63b4c8bce146/dosya/2017%20TIGEM%20HAYVANCILIK%20SEKTOR%20RAPORU.pdf> adresinden alındı

Tıknaçoğlu, B. (2010:1). *Sığircılık*. Mart 19, 2019 tarihinde <https://samsun.tarimorman.gov.tr/Belgeler/Yayinlar/Kitaplarimiz/sigircilik.pdf> adresinden alındı

Turhan, Ş. (2010:387-395). Türkiye’de Kırmızı Ette Fiyat Oluşumu Ve Etkileyen Faktörler” 387 -395. ŞANLIURFA: Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi.

TUTAR, D., DEMİR, E., ELYILDIRIM, G., BOZTEMİR, İ., & SARIŞEN, M. (2012, 12). *SERKA*. 2019 tarihinde <https://www.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/5d18effedb3465637f362499aa281a54.pdf> adresinden alındı

TÜDKİYEB. (2019). *Türkiye Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Merkez Birliği*. 12 5, 2019 tarihinde <http://turkiyekoyunkeci.org/tr/Irklar> adresinden alındı

TÜİK. (2018). 2019 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> adresinden alındı

TÜİK. (2019). Mart 21, 2019 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=685 adresinden alındı

TÜİK. (2019). Mart 12, 2019 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1014 adresinden alındı

Türkoğlu, E. (2018). *EKONOMİSTİM "Türkiyede Hayvan sayıları"*. NİSAN 18, 2009 tarihinde <http://www.ekonomistim.com/turkiyede-hayvan-sayilari/> adresinden alındı

- Usda. (2020). *Usda*.
https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/livestock_poultry.pdf adresinden alınmıştır
- Üzümcü, A., & Özşahin, L. (2019). TRA2 Bölgesinde Dış Ticaret ve Göç Olgusu. *KAÜİİBFD*, 10(20), 704.
- YILDIRIM, A. E. (2018). *Dünya*. Mart 12, 2019 tarihinde <https://www.dunya.com/kose-yazisi/hayvan-sayisi-artarkenet-uretimi-duser-mi/403952> adresinden alındı
- ZMO. (2018). *ZMO*. Mart 14, 2019 tarihinde http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=29946&tipi=17&sube=0&fbclid=IwAR2vMF_cj9nZxTCR4ZNIHdCID3V_EkzF0rsV9jecwbTejTe8Jutr0Riw9ys adresinden alındı

EKLER

Değerli Katılımcı;

Bu anket formu Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası Anabilim Dalında yürütülen **“Kars İlinde Hayvancılık Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri”** başlıklı yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınız bizim için önemlidir. Şimdiden değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

1- Lütfen size uygun cevabı işaretleyiniz.

KİŞİSEL BİLGİLER						
	Cinsiyetiniz	Erkek ()	Kadın ()	Medeni Durumunuz Evli () Bekar ()		
	Yaşınız	18-24 ()	25-31 ()	32-38 ()	39-45 ()	46 ve Üstü ()
	Öğrenim Durumunuz	Okur/Yazar ()	İlköğretim ()	Orta ()	Lise ()	Üniversite ()
	Mesleğiniz	İşletme Sahibi ()	Pazarlama c ()	Hayvan Bakıcısı ()	Diğer ()	
İŞLETME BİLGİLERİ						
	İşletmenizin mülkiyet durumu	Kendimizi n ()	Kira ()	Diğer ()		

	Mera mülkiyet durumu	Köy Merası ()	Kira ()	Diğer ()		
	İşletmenizin mevcut hayvan sayısı	1-20 arası ()	20-30 arası ()	30-100 arası ()	100 ve üzeri ()	
	İşletmenizdeki hayvan türleri	Büyükbaş ()	Küçük baş ()			
	Hayvanlarınızı satma şekliniz	Kendi imkanlarımla ()	Aracı vasıtasıyla ()			
	Gelir Durumunuz	1000-2000 arası ()	2000-3000 arası ()	3000 üstü ()		
	Hayvancılık dışında iş	Yok ()	Var ()	Cevabınız Var ise çalışılan faaliyet		
	Hayvancılık Sektöründe Çalışma Süreniz	1-3 ()	3-6 ()	7-10 ()	10-15 ()	15 ve Üstü ()
	Hayvanları Satış Şekliniz	Peşin ()	Çek ()	Senet ()	Veresiye ()	

2- Lütfen Bölgenizdeki hayvancılıkta yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri ile ilgili düşüncenizi lütfen belirtiniz.

SORU NO	BÖLGEDE HAYVANCILIKTA YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Hiç Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Sürü yöneticisi (Çoban) bulunamaması.	()	()	()	()
2	Hayvanların kötü barınaklarda saklanması, kışın iyi yem verilmemesi.	()	()	()	()
3	Meraların altyapısına ilişkin sorunlar(su kaynaklarının kısıtlı olması vb).	()	()	()	()
4	Hayvansal ürünlerin katma değerinin düşük olması.	()	()	()	()
5	Geleneksel yöntemlerle hayvancılığın yapılması.	()	()	()	()
6	Bölgeye uygun ırk ıslahı çalışması yapılmaması.	()	()	()	()
7	Satış ve pazarlama olanaklarının kısıtlılığı.	()	()	()	()
8	Meraların aşırı kullanımı (fazla otlatma).	()	()	()	()
9	Hayvansal Üretim için Finansman Eksikliği.	()	()	()	()
10	Finasman Eksikliği.				

11	Uygun teknoloji ve yeterli hijyene sahip olmayan işletmeler.	()	()	()	()	()
12	Düşük verimli yerli ırkların mevcudu.	()	()	()	()	()
13	Yem girdi maliyetleri ile Et ürün fiyatları arasındaki dengesizlik var.	()	()	()	()	()
14	Hayvan hastalıkları ile mücadelenin yetersiz oluşu.	()	()	()	()	()
15	Yetiştiricilerin hayvanlardan daha fazla verim elde etmesi için eğitim almaları gerekir					
16	Yapacak başka işim olmadığı için hayvancılığa devam etmek zorundayım.	()	()	()	()	()
17	Hayvancılığın ekonomik getirisi yüksektir.	()	()	()	()	()
18	Hibe ve destekleme başvuru koşulları kolaylaştırılmalıdır .	()	()	()	()	()
19	Bölgenin şartlarına uygun destekler / hibeler verilmelidir .	()	()	()	()	()
20	Hayvan ağıllarının koşulları yeterli midir .	()	()	()	()	()
21	Modern hayvancılık çiftliklerinin kurulması özendirilmelidir .	()	()	()	()	()
22	Hayvancılığa yönelik altyapıların (hayvan yıkama ve ilaçlama havuzu, kesimhane, hayvan pazarı vb.) olması gereklidir .	()	()	()	()	()

23	Devlet bölgeye kesimhaneler açmalı, özel sektör kesimhanelerini teşvik etmelidir .	()	()	()	()	()
24	Birlikler ve kooperatifler vasıtasıyla örgütlenme teşvik edilmeli, mevcut kurumların teknik ve idari kapasiteleri artırılmalıdır	()	()	()	()	()
25	Hayvancılık Sektöründe En Büyük Sorun Nedir .?	Finansman ()	Girdi Maliyetleri ()	Destekleme ()		
26	Süt sığırcılık işletmelerinin süt üretimine ilişkin sorunları	Yem fiyatlarının pahalı olması ()	Bakım koşullarının yetersiz olması ()	Hayvanların süt veriminin düşük olması ()		
27	Süt Üretimini Artırmaya İlişkin Öneriler	Taban fiyat ()	Düşük fiyatlı yem temini ()	Süt üretim ve pazarlama kooperatiflerin kurulması ()		
28	Kredi ve Finansman İle İlgili Sorunlar	Bürokratik işlemlerin fazla olması ()	Faiz oranının yüksek olması ()	Kredinin gerçek ihtiyaç sahiplerine verilmemesi ()		
29	Devletin verdiği hibe ve kredilerin devlet mekanizmaları tarafından yeterli kontrolü sağlanmakta	Evet ()	Hayır ()			

	mıdır?			
30	Mesleki faaliyetlerin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan eğitim konuları	İşletme yönetimi ()	Müşteri İlişkileri Yönetimi ()	Pazarlama, Finansal Yönetim ()
Diğer :				

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Ercüment CİMŞİT
Doğum Yeri	İSTANBUL
Doğum Tarihi	27.01.1981

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
Fakülte	İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
Bölüm	İKTİSAT

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Kars il Emniyet Müdürlüğü
Görevi/Pozisyonu	Memur
Tecrübe Süresi	15 yıl

KATILDIĞI

Kurslar	Türkiye Uluslararası İktisat Kongresi-İstanbul
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	KARS
E-mail	ercumentcimsit@gmail.com 05058686996